

MAGYAR SIKETNÉMA - OKTATÁS

A „SIKETNÉMA-INTÉZETI TANÁROK ORSZ. EGYESÜLETÉNEK“ HIVATALOS LAPJA.

Megjelenik minden hó elsején legalább egy ivnyi terjedelemben.

Szerkesztő:

Kegler Ferenc egyesületi v. titkár,
Körmöcbánya, Snk. intézete.

Kiadó és laptulajdonos:

a Siketn.-int. Tanárok Orsz. Egyesülete.

Kiadóhivatal:

Budapest, VIII., Festetich-utca 3. szám.

Az Egyesület hivatalos ügyeiben minden irat

Borbély Sándor elnökhöz küldendő
Vác, Siketnémák kir. orsz. intézete.

Előfizetési ár egy évre:
tagoknak 7 korona, másoknak 12 korona.

A tag- és lapdíjak **Völker József**
egyesületi pénztárnok nevére küldendők
Sopron, Siketnémák intézete.

Meghalt a király.

Ő császári és apostoli királyi Felsége

I. FERENC JÓZSEF

1916. évi november hó 21-én, este

9 órakor a schönbrunni kastélyban,

az Urban csendesesen elszenderült.

I. FERENC JÓZSEF

1830. aug. 18, † 1916. nov. 21.

A váci jegyzőkönyv.

Iratott Vácon a siketnémák kir. orsz. intézete tanári testületének 1916. nov. 22.-én reggel 8 órakor tartott rendkívüli gyűlésén.

Jelen vannak az alulírottak.

Az elnök a királyi pártfogoltatással alapított kir. orsz. intézet tanári testületéhez így szól:

„Uraim! (Felállnak.) Mély megihletődéssel szólok Önökhöz, kiknek tudtul kell adnom, hogy Felséges urunknak, I. Ferenc József apostoli királyunknak nemes szíve megszűnt dobogni. A sötét éjből a legborúsabb reggelre virradánk: „leesett a mi fejünk koronája.“ A súlyos sóhaj sólyomszárnyon száll szerte az országban: meghalt a nagy király! A szívek mélyén — kunyhóban és palotában egyaránt — bús érzélem, mélységes fájdalom támad s „a népek millióinak szemében gyászkönny ül.“

E komor pillanat megrendítő hatása alatt az értelem ne akarjon egy hosszú korszaknak, egy ötvenéves dicsőséges királyi uralkodásnak méltatására vállalkozni. De az országos veszteség mellett mi közvetlenül is éreztük a nagy király szívének áldásos melegét.

Királyi intézetünk százados fennállásának emlékünnepeén az elhunyt királyi Felség a tanári kar alázatos kérelmére megkegyelmezett egy eltévedt embernek, ki leszármazottja volt a magyar siketnéma-oktatásügy első apostolának: Cházár Andrásnak.

Királyi pártfogoltatás hozta létre a siketnémák első honi tanintézetét, a vácit. Mostan megdicsőült királyunk nagyatyjának nevéhez fűződik országos nevű és rendeltetésű intézetünk alapítása. Az utód az ősök alkotását további kegyelmébe fogadta: két ízben látogatta meg intézetünket és látogatásának emlékéül 10 alapítványt létesített a szenvedő emberiség fájdalmának enyhítésére.

Fölkent személye a megtestesült béke anyaga volt. Uralkodói bölcsesége pedig hű alattvalói boldogságának biztos záloga.

Hódolattal borulunk le királyunknak megdicsőült szelleme előtt.

Szeretetünk és hálánk kíséri oda, hová Isten kegyelméből szólíttatott: dicső őseihez az örökkévalóságba.“

Az elnöki szó mély megilletődéssel vétetik tudomásul.

Legkegyelmesebb Urunknak, Istenben boldogult királyunknak, I. Ferenc József Ófelségének elhunytá felett érzett legbensőbb részvétünket Ófelségének, IV. Károlynak, Magyarország apostoli királyának — fölülttes hatóságunk útján — a legmélyebb alattvalói hódolatunkat kifejezésre juttatjuk.

A méltó gyász külső kifejezésének a várandó felsőbb intézkedés adja meg terjedelmét és keretét. Addig is a gyászlobogó kitűzetik az intézetre; a király arcképeit, melyek az intézet különböző termeiben vannak, gyászfátyollal bevonjuk, a fiúnövendékek gyász-karszalagot kapnak, a leányok pedig szintén gyász-szalagot illesztenek hajfonatukba. A következő óra a tanárok részéről arra

fordíttatik, hogy a megrendítő esemény és ennek részletei a növendékeknek tudtul adassék. Különben pedig a mai napon a tanítás szünetel.

Több tárgy nem volt, a gyűlés véget ért.

K. m. f.

Borbély Sándor s. k.

elnök, igazgató.

Zsemeri József s. k.

jegyző.

Szotfrid József s. k., Együd Lajos s. k., Gogola Aladár s. k., Záborszky Árpád s. k., Krupa Pál s. k., Vas István s. k., Wolkóber János s. k., Györgyfy Ákos s. k., Vissi János s. k., Válek János s. k., Vatter Ferenc s. k.

*

A felirat.

A siketnémák váci kir. orsz. intézetének tanári testülete a megdicsőült I. Ferenc József császári és apostoli királyi felségnek országokat megrendítő halála alkalmából Ő Excellenciája útján a következő hódoló feliratban fejezte ki alattvalói, jobbágyi hódolattal a nagy király elhunyt felett érzett veszteségét, fájdalmit és gyászát IV. Károly új felséges királyunk kegyelmes színe előtt:

K Á R O L Y

Ausztria császári, Magyar-, Cseh-, Dalmát-, Horvát-, Tót-, Halics-, Lodomér, Ráma, Szerb-, Kun- és Bolgárországok apostoli királyi, Illyria, Jeruzsálem stb. Királyi Felségének

Bécs.

A siketnémák váci királyi országos intézetének kegyeletadó és jobbágyi érzéssel kifejezett hódoló felirata.

Császári és Apostoli Királyi Felség!

A siketnémák váci királyi országos intézete 1802-ben Felséged dicső elődje által alapíttatván, abban a kiváló szerencsében részesült, hogy királyi pártfogással szerveztetett és királyi igazgatás alá helyeztetett. A királyi kegynek fejedelmi áldását éreztük és élveztük a most elhunyt I. Ferenc József apostoli felséges nagy királyunk jóvoltából is, ki többek között a sors sújtotta növendékeink részére tíz alapítványi hely létesítésével tette elviselhetőbbé a nyomort s enyhültebbé a bánatot. Mi tehát az országos gyász keretén belül a beszélő siketek jajszávával is siratjuk a krisztusi szeretet elhunyt nagy fejedelmét. A legkisebbek könyáldozatát börtökodunk tehát bemutatni a legnagyobbnak.

Királyi Felségednek jobbágyi hódolattal ajánljuk öröklött magyar hűségünket; királyi intézetünkre pedig gyermeki bizalommal kérjük Felségedtől a dicső elődei által biztosított és gyakorolt királyi pártfogoltatást.

A siketnémák váci királyi országos intézetének nevében és

képviselőtében Császári és Apostoli Királyi Felségednek legkegyelmesebb Urunknak öröklött hűséggel Vác, 1916. december 2.-án hódoló alattvalója *Borbély Sándor* s. k., igazgató.

*

Egyesületünk távirata.

Öfelsége I. Ferenc József apostoli királyunk halála alkalmából egyesületünk elnöksége 1916. dec. hó 2.-án sürgönyileg fejezte ki a magas trón zsámolya előtt a nagy király elhunyt fölötti alattvalói részvétünket. A sürgöny szövege a következő volt:

„Császári és királyi Kabinetirodának

Bécs.

Királyi pártfogással létesült 1802-ben és működik ma is az első magyarhoni királyi országos siketnéma-intézet — a váci. Vele együtt ma már tizenhat testvérintézményünk terjeszti a kultúra áldását. Siketnéma oktatásügyünk társadalmi képviselőinek: a Siketnéma-intézeti Tanárok Országos Egyesületének nevében a veszteség mélységes fájdalomérzetével járulok a magyar trón zsámolya elé, hogy a jótevő nagy király elhunyt fölötti alattvalói részvétünket kifejezzük és királyi Felségedtől a dicső elődei által biztosított és gyakorolt királyi pártfogást alattvalói hűséggel, hódolattal és bizalommal kérjük. Vác. *Borbély Sándor*, a Siketnéma-intézeti Tanárok Országos Egyesületének elnöke.“

*

A király köszönete.

Ő császári és apostoli királyi Felsége, egyesületünknek I. Ferenc József Öfelsége elhunyt alkalmából kifejezett részvéteért, illetőleg a trónralépés alkalmából előterjesztett hódolataért Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye és Kecskemét th. város főispánja útján legkegyelmesebben szíves köszönetét kifejezni méltóztatott.

*

Öfelsége temetése napján (nov. 30.) intézeteink gyászünnepeket tartottak.

Állítsunk a nagy királyhoz méltó emléket a siketnémák nevelő-házaiban! Kövessük Őt a kötelességteljesítésben, jószívűségben és emberszeretetben! S ily szellemben képezzük növendékeinket nemesen érző, a haza javát munkáló polgárokká!

*

I. Ferenc József a hazai sn.-oktatás történetében.

A siketnémák váci orsz. kir. intézete 100 éves fennállásának ünnepe alkalmára (1902) szerkesztett „Emlékkönyv“-ből (275. lap).

„Legelsőbben említjük fel *I. Ferencz József* dicsőségesen uralkodó királyunkat, aki legmagasabb megjelenésével két ízben tünnetette ki intézetünket. Először 1852. év. jul. 6.-án, amikor Bécs felől hajón jöve, Vácra egy órányi időre kiszállt hajójából s Albrecht

főherceg társaságában megtekintette intézetünket s legmagasabb nevét a kíséző főherceggel együtt a vendégkönyvbe írta.

Másodszor pedig 1857 május 20.-án. Ez utóbbi nevezetes alkalmat, hogy illő módon várhassa az intézet a Felséges urat, a helytartó-tanács már két nappal előbb jelezte az intézet igazgatóságának. A Felséges úr a mondott napon nagy kísérettel d. e. 9 órakor indult el különvonatán Pestről. Ide érkezve, szemlét tartott a tiszteletére kirendelt vadász-század fölött, azután a fegyházhoz, innét pedig a siketnémák intézete elé hajtattott. Itt, a vizsgateremben elsőbbsen *Lipóczy* József siketnéma-növendék üdvözölte, majd *Zsigmondovits* igazgató fejezte ki ékes szavakban abbeli nagy örömét, hogy a Felséges Urat az intézet falai között láthatja, az intézet munkásságának dokumentumaként átadván az utolsó iskolai évről szóló selyembe kötött írott értesítőt. Ezek után a növendékekkel valóságos kis vizsgálatot tartottak, mely a legnagyobb mértékben lekötötte az uralkodó figyelmét. A siketnémák értelmes feleletei annyira meghatották szívét s annyira megnyerték tetszését, hogy nem késett a bámulást érdemlő előmenetelért legmagasabb megelégedésének kifejezést adni, *minthogy az eredmény várakozását felülmulta*. Az intézet helyiségei, valamint berendezésük mintaszerűnek találtattak az uralkodó részéről. Távoztában szárnysegéde által az igazgatónak 200 frtot adatott át a növendékek mulatságára.

Nemsokára e látogatás után, t. i. jún. 1.-én *Zsigmondovits* igazgató kitüntetésképen megkapta a koronás arany érdemkeresztet s a helytartó-tanácsnak jún. 5.-én kelt rendeletében értesítettett az igazgatóság, hogy *Ő Felsége az intézet céljaira 20.000 frtot adományozott.*

*

A siketnémák kolozsvári áll. s. orsz. intézete 25 éves fennállásának ünnepére (1913) szerkesztett „Emlékkönyv”-ből (9. és 171. lap).

A király az első alapító. Az isteni gondviselés úgy akarta, hogy egy siketnéma-intézet létesítésének öhajítása akkor legyen általánossá Kolozsvárt, amidőn Ő császári és apostoli kir. Felsége, dicsőségesen uralkodó legkegyelmesebb urunk és királyunk, I. Ferencz József, városunkat 1887. évi szept. 22.-én legmagasabb látogatásával kitüntette.

A királyi látogatásnak emlékezetes szép napjai össze vannak kötve ennek a humánus intézetnek az alapítási történetével.

Ő császári és apostoli kir. Felsége tette le az első kegyes alapítványt, midőn Kolozsvárt léte alkalmával az eszme megvalósítására 600 koronát legkegyelmesebben adományozni méltóztatott.

És így ez a királyi adomány képezi a kolozsvári siketnéma-intézet épületének az első fundamentum-kövét.

A második adomány, amit erre a célra Kolozsvár sz. kir. város törvényhatósága szánt, szintén Ő Felsége nevéhez és ittlétéhez van fűzve.

Mert a város Ő Felsége tiszteletére ez alkalommal szeptember 24.-én egy népiünnepet rendezett a sétatérén és annak jóvedelmét

a siketnéma-intézet létesítésére szánta. A népünnep, melyen a város az erdélyi népviseletet mutatta be Ő Felségének, 3045 koronát jövedelmezett.

Igy gyűlt össze az első 3645 korona. Ő Felsége adományából és Ő Felsége tiszteletére rendezett népünnep jövedelméből.

A legkedvezőbb előjel egy humánus eszme megvalósítására.

Mert az apostoli királynak adományában, az isteni gondviselés kijelentése nyilatkozik és mindig áldást hozó.

A király látogatása. Örökre feledhetetlen lesz az a nap, amelyen Ő császári és apostoli kir. Felség, dicsőségesen uralkodó legkegyelmesebb Urunk és királyunk, Első Ferencz József, humánus intézetünket legmagasabb látogatásával megtisztelte.

1895. évi szeptember 22.-én részesült humánus intézetünk abban a kiváló szerencsében, hogy szeretett jó királyát, legelső alapító tagját, falai között üdvözölhette.

Ő Felsége délután fél kettőkor érkezett a siketnémák intézetébe báró Bánffy Dezső miniszterelnök, báró Jósika Samu személye körüli miniszter, Perczel Dezső belügyminiszter, Galgóczy Tivadar hadtestparancsnok, gróf Bély Ákos főispán és Albach Géza polgármester kíséretében.

Az intézethez vezető utcákon és az intézet előtti téren mindenütt a nép ezreinek lelkes éljenzése fogadta a királyt.

Az intézet a legmagasabb vendég tiszteletére igen szépen volt feldíszítve. Az utca felőli rácsos kerítés zöld galyakkal, nemzeti lobogókkal és címerekkel volt díszítve, az épület belsejét és a lépcsőfeljáratot pálmák és más növények ékítették.

A kapubejárónál Hegedüs Sándor országgyűlési képviselő és Szvacsina Géza tanácsos fogadták Ő Felségét.

Midőn Ő Felsége belépett az intézetbe, legelőször az előcsarnokban levő emléktáblát tekintette meg, melynek márványlapján aranybetűkkel megörökítve áll, hogy ennek a humánus intézetnek az alapját Ő Felsége adománya képezi abból az időből, midőn 1887. évben Kolozsvár városát legmagasabb látogatásával szerencséseltette.

Ő Felsége örömét fejezte ki, hogy az ő első adománya kiindulási pontja lett egy ilyen humánus és szép intézetnek és hogy ez ily rövid idő alatt egyesek adományaiból fölépülhetett.

A lépcsőházban Taritzky Ferenc igazgató várta a királyt.

Ő Felsége először a vizsgaterembe ment, ahol az intézet 48 siketnéma növendéke háromszor „Éljen a király!” hangos kiáltással üdvözölte.

Ekkor a sorból kilépett Taute Joakim, egy 14 éves, teljesen árva, siketnéma növendék, aki néhai gróf Karátsonyi Guidó által boldog emlékü Rudolf trónörökös születése emlékére tett jótékony alapítványnak kamatjaiból létesített ágyalapítványi helyen neveltetett intézetünkben és tisztán érthető hangos kiejtéssel a következő üdvözlő beszédet intézte Ő Felségéhez:

„Felséges Urunk, Apostoli Királyunk!

Fogadja legmélyebb alattvalói hódolatunkat.

Engedje meg azt, hogy kifejezhessem mindnyájunk nevében

leghálateljesebb köszönetünket azért, hogy Felséged legmagasabb látogatásával intézetünket kitüntetni kegyeskedett.

Mi ezeket a perceket szívünkbe vessük és soha sem felejtjük el.

Mi szerencsétlen siketnémák imádkozni fogunk, hogy az Isten tartsa, óvja és áldja Felségedet.

És mindnyájan égetőre hangon kiáltjuk:

Éljen a mi Felséges Urunk!

Éljen a mi jó Királyunk!”

Az üdvözlő beszéd, a siketnéma gyermek ajkáról hallva, mélyen megindító hatást tett Ő Felségére és az egész környezetre.

Ő Felsége kitüntető érdeklődéssel kérdezte, hogy hány év alatt tanult meg a növendék olyan szépen beszélni és hogy minden siketnémát meg lehet-e tanítani a hangos beszédre; azután az intézet helyzetéről és fentartási módjáról kívánt felvilágosítást és hogy a vármegyék és városok minő segéllyel járulnak ennek a humánus intézetnek az évi kiadásaihoz.

Magas figyelmére méltatta a növendékek írásbeli dolgozatait, a rajzokat és az egyes kézimunkákat.

A rajzteremből a növendékek közös hálótermét nézte meg, melynek egészséges fekvése és tiszta berendezése fölött a legmagasabb megelégedését nyilvánította. A hálóterem ablakaiból, melyek éppen az intézet kertjére nyílnak, megtekintette Ő Felsége az intézet kertjét és azt kérdezte, hogy tanítják-e a gyermekeket kerti munkára is, mert a siketnémák kedélyvilágára ez a foglalkozás jótékony hatással lehet.

A betegszobában minden ágy éppen üres volt, nem lévén betege az intézetnek. Ő Felsége azt az észrevételt tette, hogy a gyermekek egészségi állapotának ez öröndetes jele és kívánatos, hogy ennek a szobának ritkán legyenek vendégei.

Azután az egyes tantermeket nézte meg Ő Felsége és azt kérdezte, hogy miért vannak az egyes osztályokban félkör alakú padok? Hogy a tanár arcát minden növendék kellő világításban láthassa, válaszolták a Felséget kalauzoló tagjai az intézetnek.

Mielőtt Ő Felsége eltávozott volna az intézetből, előbb beírta nevét a vendégek könyvébe. Ő Felségének ez a sajátkezű aláírása nemcsak legnagyobb büszkesége, de a legbecsesebb emléke is ennek az intézetnek.

Midőn Ő Felsége egy félórai időzés után távozott az intézetből, a siketnémák háromszoros „Éljen a király!” kiáltással köszöntek.

A bejáratnál kimenet alkalmával Ő Felsége legmagasabb megelégedését nyilvánította és köszönetét fejezte ki az intézet vezetőinek és báró Bánffy Dezső miniszterelnökkel kocsijába ülve, kíséretével együtt a künn várakozó népsokaságnak folytonos éljenzései között távozott abból a humánus intézetből, amelynek történetében a királylátogatásnak eme szép emléke örökre feljegyezve lesz.

Ez alkalommal Ő Felsége ismét 600 korona kegyes adománnyal ajándékozta meg humánus intézetünket.”

Dr. Wallis János.

1616—1703.

Különleges szakoktatásunkkal kapcsolatos irodalomtörténeti tanulmányaim közepette mindenkor szíves-örömet és őszinte becs-vággyal foglalkozom a siketnéma-oktatás multjának kutatásával; különösen pedig ama kiváló férfiak munkálkodásának méltatásával, akik a siketnéma-oktatás kezdetén, legelején mint a siketnéma-okta-tás feltalálói, megindítói és úttörő bajnokai — ha nem is hivatásosan, de minden esetre csodálatra és tiszteletre méltó hivatottsággal, rá-termettséggel — önként vállalkoztak mellékfoglalkozásképpen egyes siketnémák tanítására. A siketnémákkal való szörványos oktatási kísérletezéseknek ama, imár régen letűnt időszakában (a 16. század második felétől a 18. század második feléig terjedőleg) Európa kü-lönböző nyugati országaiban élt és működött dilettáns mesterei a siketnémák oktatásának a szó legnemesebb értelmében véve valóság-os apostolai voltak ugyanis a siketnémák akkori, teljesen elha-nyagolt ügyének. Fellépésükig — eléggé sajnosan — az volt az elterjedt általános nézet, hogy a siketnémák értelem nélküli, hülye lények, akik egész életükön át hasznavehetetlen terhei maradnak a társadalomnak. A siketnémák első oktató-mesterei azonban az álta-luk felmutatott értékes tanítási eredményekkel kétséget kizáróan bebizonyították, hogy a siketnémák épen olyan oktatásban része-síthető, értelmes teremtmények, mint épérzékű és épelméjű ember-társaik. Ők voltak tehát a messiási eszmének ama első cselekvő har-cosai, akik Krisztus urunknak varázslatos „*Hephata*” igéjét meg-értvén, apostoli ihlettel megismételték a krisztusi csodatettét és em-beri, módszeres beavatkozással ugyan, de Jézus óta először nyitot-ták újra szólásra a siketnémák lezárt ajkait. Ők voltak tehát az elsők, akik eloszlatni kezdték azt a sűrű ködfátyolt, amely az előítéletes társadalom addigi téves felfogása miatt a legigazságtalanabb szel-lemi sötétségre kárhoztatta a különben is izoláltan élő, szerencsétlen siketnémákat.

Az ők fellépése, cselekvő tevékenysége és kiváltképen dicsé-retes irodalmi munkálkodása ugyanis — amelyet a siketnémák érde-kében fejtettek ki — nem mult el hatástalanul. A nemes szívekben termékeny talajra talált az másoknál is, mert utánuk és nyomukban a nagy világon mindenfelé mindig többen és többen szentelték életü-ket a siketnémák oktatásának.

A 18. század második felében már több helyen létesítettek ugyanis tanintézeteket a siketnémák számára és a 19. században immár a siketnémák oktatásának általánosítására irányuló törek-véseket is sok országban fényes sikerek koronázták. Nyilvánvaló tehát, hogy a siketnémák első tanító-mesterei tekinthetők ügyünk igazi úttörő apostolainak, akiknek dicső emléke iránt éppen azért kegyeletos érzéssel kell mindenkor viseltetnünk! Az ők szakirányú működését nemcsak azért érdemes közelebbi vizsgálatunk, tanulmá-nyunk tárgyává tenni, mivel az a mi munkálkodásunknak ősforrása;

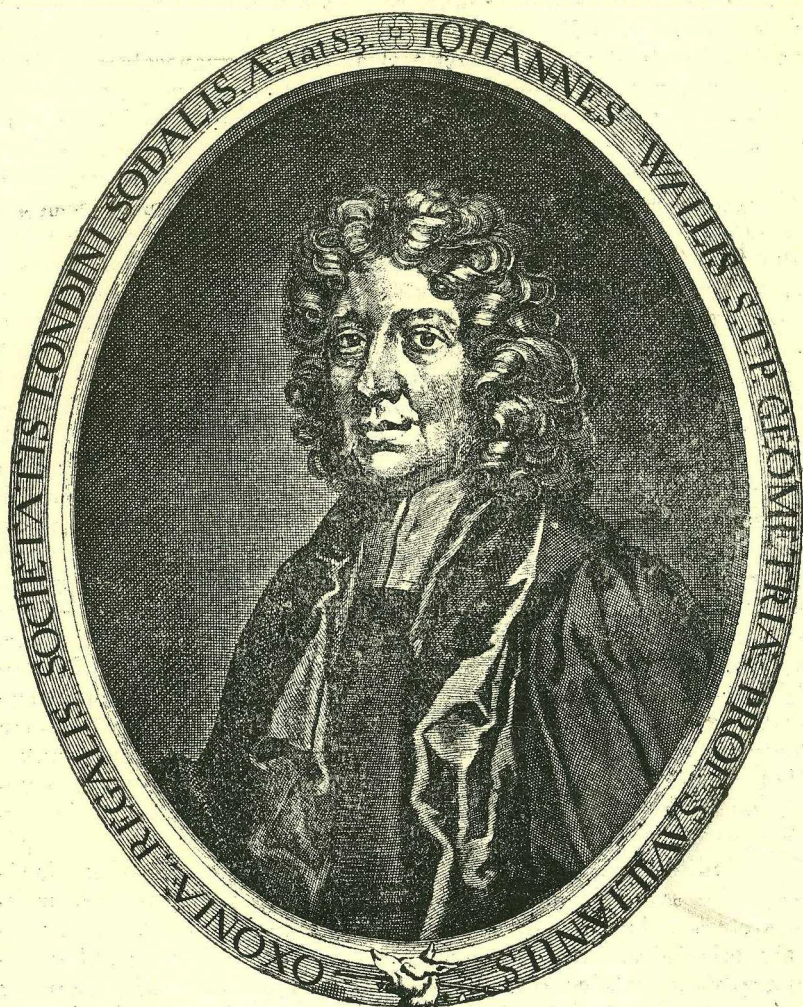
de főleg azért is, mert az ők életében és tevékenységében minden bűvárkodásunk alkalmával újabb és újabb olyan lelkesítő, utánzásra méltó momentumokat sikerül felfedeznünk, amelyek megóvnak bennünket a túlhajtásoktól; amelyek szerénységre intenek, s amelyek megacélozzák hivatásszeretetünket és becsvágyunkat. A régi mesterek irodalmi műveinek elfogulatlan, beható tanulmányozása meggyőz ugyanis bennünket arról, hogy az ők szereplése óta letelt évszázadok folyamán a tanítási módszer tökéletesítése tekintetében nem jártunk épen mértőföldes csizmákkal, s hogy ez irányban lényegesen alig-alig távolodtunk el tőlük. És e miatt nem is érhet sem bennünket sem közelebbi és távolabbi hivatásos elődeinket a mulasztás vádja. Ellenkezőleg inkább annak bizonyosságául szolgálhat ez a megállapítás, hogy ők, a legelső mesterek, a siketnéma-oktatás letéteményesei többnyire mentesek valának nagyobb tévedésektől és hogy autodidakta voltuk dacára is majdnem valamennyi tanítási elvüket helyes lélektani alapokon nyugvó, örökbecsű alkotásokként jegecsítette ki elmélyedő, céltudatos gyakorlati munkálkodásuk.

Ilyen gondolatoktól vezéreltetve köszönettel fogadtam lapunk érdemes szerkesztőjének, kedves barátomnak abbeli felszólítását, hogy ez alkalommal dr. *Wallis János* születésének 300. évfordulója alkalmából lapunk számára méltatást írjak az angol siketnéma-oktatás eme kiváló, úttörő bajnokáról.

Ezúttal lehetőleg mellőzni kívánom Wallis szigorúan vett életrajzi adatainak felsorolását (amit a siketnémák budapesti áll. intézete 1909—1910. tanévi értesítőjének 103—106., továbbá Szabó Imre hittanár „*Sonorum Formatio*“ és „*Surdus Loquens*“ című, 1910-ben megjelent művének 7—9. és végül a „*Siketnémák Zsebnaptára*“ 1911. évi kötetének 46—49. lapjain immár eléggé kimerítettem) és inkább arra fogok törekedni, hogy szakirányú dolgozataiból vont következtetések alapján röviden bár, de lehetőleg minden irányban tiszta képet nyújtsak róla, mint siketnéma-oktatóról, s arról, hogy az ő szakirányú működése — nézetem szerint — milyen hatással volt a siketnéma-oktatásügy további fejlődésére?

Wallis szinte polihisztorinak mondható sokoldalúságánál fogva egyformán kiváló tudósa volt korának úgy is, mint matematikus; úgy is, mint nyelvész, fonetikus és hittudor. 1649-ben 33 éves korában mértan-tanára lett a hírneves oxfordi egyetemnek, s emellett 1660-tól kezdve II. Károly angol királynak udvari lelkésze is. Eredeti és gazdag irodalmi munkásságát főképen a nyelvészet és a mennyiségtan területére terjesztette ki, de ezen felül is magára vonta kortársai figyelmét értékes theologiai vitáirataival, különösképen pedig a siketnémák oktatása körül követett módszeres eljárásának írásba foglalásával. A ráeszmélésnek és derengésnek abban az időszakában élt és működött ugyanis Wallis, amikor a siketnémák tanítása szórványosságánál, ritkaságánál és rendkívüliségénél fogva valóban csoda számba ment.

Egyetlen irodalmi alkotásában sem kérkedik azonban Wallis olyan kijelentéssel, — mint ahogyan azt többen tették a múltban — hogy ő fedezte volna fel a siketnémák oktatásának módszerét. Ellen-

Dr. WALLIS JÁNOS

1616—1703.

ben arról sem emlékezik meg egyetlen művében sem, hogy hallott, vagy olvasott volna mások hasonló oktatási kísérleteiről akkor, amikor 1662. évi január hóban megkezdte első siketnéma-tanítványának, *Whaley Dániel*-nek a tanítását. Valószínűnek kell azonban tekintenünk és fel kell tételeznünk azt, hogy a Wallis kutató elméjét, gondos figyelmét nem kerülhette el az előtte ugyancsak Angliában működött Bulwer Jánosnak a siketnémák oktatásával kapcsolatban 1644-ben „*Chirologia*” és „*Chironomia*”, valamint az 1648-ban Londonban „*Philocophies, or the deaf and dumb mon's friend*” cím alatt megjelent művei. A feltalálás dicsőségét csak a beszéd technikájának felfedezése, rendszeres megfigyelése és a hangképzés természetének tárgyalása tekintetében vindikálja nagy részben és határozottabb formában magának. — „*Nyelvészeti és természettudományos értekezés a beszédről, vagy a beszédhangok képzéséről*” (a latin eredetinek szözszerinti címe ez: „*De loquela, s. de sonorum loquelarium formatione tractatus grammatico-physicsus*”) című művének, — mely legelőször az 1653-ban Oxfordban*) szintén latinul kiadott Angol Nyelvtanának („*Grammatica linguae anglicanae*”) elején jelent meg — előszavában ugyanis többek között a következőket mondja Wallis: „Erről a dologról (a hangképzésről) bővebben külön fejezetben kívánok tárgyalni egyrészt azért, mert az semmivel sem vonatkozik jobban az angol nyelvre, mint bármelyik másikra; másrészt pedig azért is, mert egészen új (legalább — tudtommal — előttem senki sem próbálta), mivel — bár egyik-másik hangképzésnek magyarázata némelyeknél elszórtan megtalálható is — *nincs tudomásom arról, hogy valaki előttem az emberi beszédet teljes egészében összefoglalva és rendszeresen tárgyalta volna!*” Egészen bizonyos, hogy abban az időben, amikor ezt a kijelentést tette Wallis, még nem tanított volt siketnémákat. Legfeljebb az állapítható meg 1698-ban Beverly Tamáshoz intézett leveléből, hogy jelzett fonetikai munkájából merítette az ötletet, elhatározást és készséget, amelynek folyamanyaként később, 1662-től kezdve siketnémák tanításával is foglalkozott.

Említett fonetikai műve 1664-ben megjelent második kiadásának előszavában már megemlékezik az általa tanított siketnémákról. Jelzett kijelentése — amelyből világosan következtethetünk tanítási eljárására, s annak eredményére is — így hangzik: „*Megtanítottam két-, siketsége miatt egészen néma egyént beszélni és bármely szót* (akár a mi nyelvünkét, akár azokat, amelyeket külföldiek mint legnehezebbeket vetettek fel) *tisztán kiejteni*; továbbá gondolataikat szavakkal kifejezni, vagy írásba foglalni, valamint mások írását elolvasni és megérteni. Nem is kételkedem abban, hogy ugyanezt véghez viszem bárkivel, akármennyire siket is az illető; csak ép esze

*) A második kiadás ugyanott 1664-ben, a harmadik Hamburgban 1671-ben, a negyedik szintén Hamburgban 1675-ben, az ötödik pedig Londonban és Lipcsében 1765-ben jelent meg. A hatodik és hetedik kiadás Amman: „*Surdus loquens*” című művével kapcsolatban jelent meg Leyden-ben Langerok János Arnold kiadásában 1727-ben és 1740-ben. Magyar nyelvre Szabó Imre hittanár fordította le 1910-ben.

legyen és beszédszervei ne legyenek elromolva, vagy hibásan alakulva". További megjegyzéseiből nyilvánvalóvá válik, hogy a hangképzésnél ép olyan módszeres eljárást követett, mint amilyen eljárást követnek napjainkban is a siketnémák oktatói.

Wallis a siketnémák oktatása körül követett gyakorlati eljárásáról könyvet tudtunkkal nem adott ki, s így kénytelenek vagyunk sajnálattal nélkülözni egy olyan összefüggő terjedelmesebb módszertani művet, mely kellő részletességgel ismertethette és tárgyalhatta volna figyelemreméltó tanítási eljárását. Tanítási célját, módszerét és eredményeit azonban főbb elveiben és nagy vonásokban ennek dacára is megismerhetjük irodalmi színvonalon álló és értékes szakmunkáknak minősíthető két hosszabb leveléből, amelyek közül az egyiket Oxfordból 1662. évi március hó 14-ről keltezetten *Boyle Róbert* lovaghoz,*) a másikat pedig ugyanonnan 1698. évi szeptember hó 30-ról keltezve *Beverly Tamáshoz***) írt volt. Ezek a levelek ugyanis ha nem is kimerítő, mégis teljes egészét képező módszertani dolgozatoknak tekinthetők. Ezeken kívül már csak rövidebben tesz említést a siketnémák oktatása körül követett tanítási eljárásáról és felmutatott eredményeiről egy harmadik,***) valószínűleg 1700-ból származó és Amsterdamba Amman Konrád Jánoshoz a „Surdus Loquens“ hírneves szerzőjéhez intézett levelében.

Wallis itt szóvá tett levelei közül különösen a két első annyira tömör és tartalmas, hogy azokat ennek az általános méltatásnak keretei között érdemileg és összes részleteikben nem tárgyalhatom. Alkalmilag azonban külön tanulmányban kívánok róluk megemlékezni lapunk hasábjain. Ez alkalommal csupán néhány, olyan szemelvényt fogok még az alábbiakban közölni belőlük, amelyek valamennyire megvilágíthatják olvasóink előtt azt, hogy Wallis milyen célokat tűzött maga elé a siketnémák oktatásánál, s hogy milyen eredményeket ért el?

*) Ez az angol nyelven megírt levél első ízben a „Londoni Királyi Társaság Közleményei“-ben (Philosophical Transactions) 1670. évi július hóban jelent meg nyomtatásban. A szerkesztő e levél közlését a következő megjegyzéssel kíséri: „Ez a levél — bár néhány évvel ezelőtt íratott — csak nem rég jutott el hozzánk, hogy ide felvehessük. Valóban méltó ez a levél arra, hogy megörökítsük és a nagyközönség használatára közrebocsássuk.“ — Mellesleg megjegyezve Wallis annak a társaságnak maga is tagja volt. Megjelent továbbá ez a levél *latinra fordítva* is ugyancsak 1670-ben a boroszlói természettudományi akadémia egyik közleményében, valamint német fordításban 1828-ban dr. Grafshoff L.-nak, a berlini kir. siketnéma-intézet igazgatójának „Abhandlung von der Sprache und wie Taubstumme darin zu unterrichten sind“ című művében, amely tulajdonképpen Amman „Surdus Loquens“ című latin munkájának német fordítása. Wallisnak ez a levele 1910-ben magyar nyelven is megjelent Szabó Imre hittanár angol eredeti utáni fordításában.

**) Ez a levél angol eredetiben még ugyanabban az évben, amikor íratott, nyomtatásban is megjelent a „Londoni Királyi Társaság Közleményei“-ben. Megjelent továbbá latin fordításban Wallis: Angol Nyelvtanának (Grammatica Anglicana) 1765-ben közrebocsátott utolsó kiadásában és ugyancsak Wallis Mennýiségtani Munkáinak (Opp. Mathem.) Oxfordban 1669-ben kiadott III. kötetében, valamint német fordításban Grafshoff már említett munkájában 1828-ban és végül magyar nyelven is 1910-ben Szabó Imre hittanár fordításában.

***) Wallisnak ez a levele az Amman-féle „II. Surdus loquens“ valamennyi kiadása és fordítása mellett megtalálható függelék-képen.

Első levelében részletesen leírja, hogy mire és miként tanítja első siketnéma tanítványát, Northampton város polgármesterének *Whaley Dániel* nevű fiát, aki 5 éves korában siketült meg súlyos betegség folytán úgy, hogy utána egy év alatt fokról-fokra teljesen megnémult annyira, hogy amikor idősebb korában e levél megírása előtt mintegy két hónappal Wallishez került tanításra, már beszéd- emlékezete sem volt.

Számot ad e levelében Wallis arról, hogy célul tűzte ki megtanítani növendékét a beszéd megértésére és használatára. Az első célt a kiejtési oktatással, a másodikat pedig a fogalom- és viszony- szók tanításával és a mondatokban való folytonos gyakorlás által szándékozik elérni. Saját szavaival élve ugyanis: „*A kiejtés a beszéd megértése nélkül csak a papagály beszédjéhez hasonló.*” Jelenti továbbá, hogy tanítványa valamivel több, mint két havi tanítás után már is *félig beszélővé* vált.

Előadja, hogy tanítási rendszerének felállításánál alapul vette a halló gyermekek beszéd-tanulását, akik a beszédet a napi társalgás és környezetük folytonos beszélgetésének megfigyelése, utánzása által igen könnyen sajátítják el. A siketnéma szerinte *mesterségesen* tanulja meg kiejteni a hangokat és szavakat, „*mert hallásának, nyelve vezetőjének hiányában* kénytelen létrehozni a beszédhangokat, megfigyelve a beszédszervek mozgásait”. Így folytatja tovább: „Ennek ugyan vannak nehézségei, mégis rájöttem arra, hogy lehetséges a siketnémát ilyen módon a *kiejtésre és a beszéd megértésére megtanítani*”. Saját szavait idézve azonban azt nem ígérheti, „hogy (siketnéma tanítványa) ép oly tökéletesen fog beszélni, hogy a figyelmes fül könnyen észre ne vehetne némi hiányokat, vagy csekély eltéréseket más emberek rendes hanglejtésétől, vagy kiejtésétől; ami nem csak azért van így, mivel beszédszervei elszoktak a hangok kimondásától, de főleg azért, mert *hallás szükséges a nyelv vezetésére és ellenőrzésére*”. Továbbá így nyilatkozik: „Mert bár nem kétkelhetem abban, hogy valaki — aki jól tud írni — megszokás folytán olyan ügyességre tehet szert, hogy sötétben is tűrhetően írjon; még sem várhatjuk, hogy azt éppen olyan szépen végezze, mintha kezének mozdulatait látná is. *Úgyisintén azt sem várhatjuk észszerűen, hogy az, aki nem hall, habár valósággal tud is beszélni, azt oly szabatosan teljesítse, mintha hallásának segítségével rendelkezne.*” Szerinte csak annyi lehetséges tehát, hogy tanítványa annyira megtanuljon beszélni, hogy őt mások megértsék. A siketnémás kiejtés érthető és elfogadható indokául felhossa még, hogy „A fül ép úgy kormányozza a nyelvet beszéd közben, mint a szem a kezét az írásnál. Ebből válik érthetővé, hogy aki elveszíti a hallását, utána némává lesz, s hogy *éppen olyan nehézséggel jár a siketnek helyesen beszélni, mint a váknak folyékonyan írni*. A siketnéma beszédszervei mindamellett mesterségesen begyakorolhatók a kiejtésre”.

Ebben a levélben még nem tesz említést Wallis arról, hogy használta-e az *ujj-abc*-t, vagy sem? Viszont megállapíthatjuk alábbi kijelentéséből azt, hogy a szájról való leolvasásban direkt nem gyakorolta tanítványát. Így nem tudjuk tehát eldönteni, hogy a szóbeli

kifejezéseket, kérdéseket, felvilágosításokat hangosan-e, vagy csak írásban közölte-e növendékével? Ebben a tekintetben növendékéről csak ennyit mond ugyanis: „És habár lehetségesnek is tarthatjuk azt, hogy idővel képes lesz az ajak mozgásáról — amit a szem lát — leolvasni azt, amit neki mondunk; azt azonban nem várhatjuk előbb, míg legalább annyira tökéletesen magáévá nem teszi a nyelvet, hogy néhány betű ismeretéből képes legyen a szónak hátra levő részét és néhány szóból a mondatnak hátra levő részét, vagy legalább annak értelmét valószínű hozzávetés (kikombinálás) útján kiegészíteni.“

E levelének első kiadójától tudjuk, hogy Wallis ezt a tanítványát*) 4 és fél havi tanítás után 1662. május 21.-én közkívánatra bemutatta a Londoni Királyi Társaság gyűlésén. Whaley D. a gyűlésről felvett jegyzőkönyv feljegyzéseinek tanúsága szerint a társasági tagok igen nagy meglepedésére *meglehetős tisztán ejtette ki mindazokat a szavakat*, amelyeket a társaság neki feladott, s bár nem egészen a rendes hanghordozással, mégis azonban úgy, hogy könnyen meg lehetett őt érteni.

A Londoni Királyi Társaság 1670. évi július havi közleményeiben feljegyzéseket találunk arról, hogy Wallis a királynak magának is több ízben bemutatta Whaley nevű első tanítványát Whitehallban, ahol szintén *csodálatot keltett*. Ugyanott megjegyzi a szerkesztő, hogy *„Egy évig volt ez a siketnéma ifjú Wallis doktornál, s ezalatt elolvasta az angol bibliának legnagyobb részét és oly nagy ügyességre tett szert a beszédben*, hogy a mindennapi dolgokban értetően tudja magát kifejezni; megérti a hozzá írt leveleket és tud azokra válaszolni, ha *nem is választékosan*, de mégis úgy, hogy meg lehet érteni.“

Igen érdekes psychika-didaktikai szempontból Wallisnak 36 évvel később, 1698-ban Beverly Tamáshoz intézett és a siketnémák oktatásánál követett módszeres eljárását az előbbinél is részletesebben és bővebben tárgyaló angol nyelvű levele. Ez utóbbinak tartalmából megtudjuk ugyanis, hogy amíg két első siketnéma tanítványát kiejtésre, hangbeszédre tanította, s ennek segítségével az írott beszédre és egyéb ismeretekre is, addig később tanítványait már nem képesítette a hangbeszéd-, hanem csupán az írás és az *ujj-abc* használatára, s ezeknek segítségével vezette be későbbi siketnéma-tanítványait a földrajzi, számtani, hittani és egyéb hasznos ismeretekbe. Hogy működésének ebben a második időszakában mi vette el a kedvét a hangbeszéd tanításától — amelyet két első tanítványa képzésénél oly nagy lelkesedéssel és igen szép eredménnyel végzett volt — annak elfogadható okadatolását sehol se találjuk meg írásaiban. Ezért legvalószínűbb lehet az a feltevésünk, hogy idősebb korában kimerültsége miatt, s talán időközben megszaporodott sokoldalú teendői miatt is tért át a több türelmet és fáradságot igénylő hangbeszéd-tanítás helyett kizárólag csupán a kényelmesebb írott beszéd és *ujj-abc* tanítására. Lehetséges az is, hogy későbbi tanítványai gyengetehetőségű siketnémák voltak, de erről nem emlékezik meg írásaiban.

*) Whaley Dániel.

Második levelének bevezető részében ugyanis ezeket írja: „*Popham Sándor* urat — aki születése óta siket volt — 34—35 év előtt megtanítottam tisztán beszélni és a beszédet megérteni úgy, hogy gondolatait írásban egészen tűrhetően ki tudta fejezni és megértette azt, amit mások neki írtak. *Whaley Dániel* urat már előbb épp így megtanítottam. — *Néhány más siketnél meg sem kíséreltem, hogy őket beszélni megtanítsam* (Bizonyára a kiejtésre célozott ezzel a kijelentéssel); hanem csupán arra törekedtem, hogy elég jól megértsék a beszédet (Bizonyára az írott beszédet értette ez alatt) és hogy gondolataikat írásban tűrhetően ki tudják fejezni. Ezek ily módon *különböző tárgyakban* sokkal több ismeretet szereztek, mint amennyit az ő körülményeik között levő egyének számára elérhetőnek tartottak. *És így képesek lettek további gyakorlat által azután annyi ismeretet elsajátítani, amennyi olvasással megszerezhető.*“

Hogy módszeres eljárásának ezt a második fázisát, s itt követett tanítás-menetét közelebbről megismerhessük, szükségesnek tartom még szóserint idézni második levelének következő sorait: „*Első sorban szükséges, hogy a siket írni megtanuljon. Ezen kívül* — mint-hogy toll és tinta nincs mindig kéznél — *tanácsos a siketet megtanítani arra, hogy miként jelölheti meg az egyes betűket az ujjnak, kéznek, vagy a test más részének valamely meghatározott helyzetével, állásával, mozgásával; ami az írás helyett szolgálhat.* A siketet azután hasonló eljárással kell a beszédre megtanítani, mint ahogy a halló gyermekek először beszélni megtanulnak. Csupán azzal a különbséggel azonban, hogy amíg a halló gyermekek a hangokat füleikkel, addig a siketek a hangok jégeit szemekkel tanulják meg.“

Nagyon értékes e levelének az a része, amely a beszéd tartalmi és alaki részének tanítás-menetét és módját tárgyalja. Itt ugyanis különösen a fokozatosság elvének szigorú érvényesítése tekintetében árul el igen helyes pedagógiai érzéket. Részletesen fejtegeti és megfelelő gyakorlati példák felsorolásával is világossá igyekszik tenni, hogy miként kell alkalmoszerű szemléltetéssel ismertetni, gyűjteni és fajok szerinti csoportosítással rendezni és kiegészíteni a beszéd ismeretéhez szükséges fogalom- és viszonszókat, valamint mondatokat is. Azt kívánja továbbá, hogy minden újonnan nyújtott ismeretet írjon be a siketnéma tanuló egy arra rendelt naplójának megfelelő helyére.*) Ezután így folytatja: „*És így az ő könyve (naplója)* — ha szavakkal bőven fel van szerelve és ha a szavak külön csoportokban és kellő rendben jól vannak benne elhelyezve és időről-időre folyton bővítve is van az előforduló új szavakkal — *nemcsak szótár, hanem nyelvtan gyanánt is szolgálhat neki.*“

Úgy látszik, hogy Wallis siketnéma-oktatói működésének ebben a második fázisában igen nagy barátja lett a *siketnémák jelbeszédjének* is, amelyről azt állítja, hogy abban a siketek gyakran igen ügyesek. Erre nézve második levelében így nyilatkozik ugyanis: „*És törekednünk kell megtanulni ezt az ő beszédjüket* — ha ugyan azt

*) Nálunk szintén hasonló célból kerültek forgalomba a Borbély Sándor-féle nyelvtani füzetek.

így nevezhetem —, hogy őket a mienkre megtaníthassuk: megmutatván nekik, mely szavak felelnek meg az ő jeleiknek.“

Hogy Wallis mennyire csálthatatlannak tekintette a siketnémák tanításánál követett eljárásának jóságát és célszerűségét, azt legjobban megvilágítják második levelének következő befejező sorai: „Fáradtságot vettem magamnak írásba foglalni ezt a módszert — melyet hasonló esetekben magam használtam —, hogy mások is hasznát vehessék, ha majd meghalok. *Nem szeretném, hogy velem együtt az is kimuljon.*“

Valószínűnek látszik, hogy erre az utóbbi kijelentésére támaszkodva hozták forgalomba Wallisról némely életrajz-írói, azt, a szerintem téves megállapítást, hogy ő maga-magát tekintette a sn.-oktatás feltalálójának. Én ugyanis jelzett kijelentéséből inkább arra vagyok hajlandó következtetni, hogy Wallis tökéletesnek és minden tekintetben eredményre vezetőnek tekintette az általa bizonyára alaposan kipróbált eme tanítási módszerét. Hiszen Wallis 1700. elején Amman Konrád Jánoshoz, a „Surdus loquens“ hírneves szerzőjéhez Amsterdamba intézett levelében is fent ismertetett második levelére, illetőleg az abban kifejezett tanítási eljárás csálthatatlanságára céloz, ezt írván: „Megvan ugyanez Mennyeségtani Munkáim harmadik kötetében*) is. *Ugyanott találhatod módszeremet a siketnémák sajátos oktatásáról.*“

*

Dr. Wallis Jánosnak a siketnémák oktatása körül kifejtett értékes és érdemes munkálkodása bizonyára nem mult el hatástalanul a siketnéma-oktatás további fejlődésére. Sokirányú irodalmi munkálkodásáról és Anglia koronás királya előtti e nemű gyakorlati szerepléséről a Londoni Királyi Társaság közleményeiből és más kiváló kiadók útján valószínűleg tudomást szerzett Európa különböző országaiban sok-sok olyan érdeklődő, aki ez alapon is emberbaráti ösztönzést nyervén, a siketnémák pártfogójává, oktatójává lett. Ezek után pedig érthetetlennek mondható, hogy a siketnéma-oktatás régebbi és újabb irodalomtörténeti termékei még Angliában is alig-alig méltányolják Wallis kiváló érdemeit. Így pld. *dr. Zigenbein János*, Vilmos, Henrik, a jeles történetíró Braunschweigban 1823-ban kiadott „Historisch-pedagogische Blicke auf den Taubstummenunterricht und die Taubstummeninstitute“ című könyvének 17—18. lapján mindössze néhány sort szentel csupán a siketnéma-oktatás e kiváló régi mesterének méltatására. Hasonló mellőztetésben részesül Wallis a későbbi történeti kutatók műveiben. A legújabb történeti munkák közül csupán Walther Edének Bielefeldben és Lipcsében 1882-ben megjelent „Geschichte des Taubstummen-Bildungs-Wesens“ című művének 25—30. lapjain találjuk Wallis értékes munkálkodásának aránylag legrészletesebb és legtalálóbb méltatását.

Ennél is érthetlenebb és csodálatosabb az a feltűnő jelenség, hogy Wallis fellépése és példaadása épen saját hazájában, a gazdag Angliában maradhatott utána közel 100 éven át eredmény-

*) E munkájának első kötetéből közöljük ezúttal Wallis areképét.

telen. Csak 1760-tól fogva kezd ugyanis lassanként jobbra fordulni az angol szigetország siketnémáinak sorsa, amikor is Braidwood Tamás *Edinburgban* megnyitotta számukra az első iskolát. Attól az időtől kezdve aztán hosszabb-rövidebb időközökben egymásután nyílnak meg Angliában a siketnémák intézetei (a második intézet 1807-ben *Kent-Road*-ban, a harmadik 1810-ben *Chessel-Court*-ban, a negyedik 1814-ben *Birmingham*-ban, az ötödik 1819-ben *Glasgow*-ban létesül s így tovább a többi) úgy, hogy az angol kormány 1890-ben már törvényesen is életbe léptethette és végre is hajthatta a siketnémák tanítási kötelezettségét. Azóta egyéb tekintetben is befejezést nyervén az angol szigetország sikenéma-oktatásügyének extenzív fejlesztése, újabban a többoldalú intenzív irányú törekvések megvalósításának sorában azon is eredményesen munkálkodnak az ottani illetékes tényezők, hogy az elemi fokú szakintézetekben végzett értelmesebb és kiválóbb siketnémáknak felsőbb iskolai, magasabb elméleti képzést is biztosítsanak olyan módon, amint az az Északamerikai Egyesült-Államokban történik a Gallaude-féle kollegiumban.

Budapesten, 1916. évi karácsony hetében.

Klis Lajos,

Cházár András anyakönyvi adatai.

I.

49/1916. Dioecesis: Rosnaviensis. Comitatus: Gömör-Kis-Hont. Tom. I. Extractus Matriculae Baptisatorum-Ecclesia r. cath. Krasznahorkaváraljaensis, de anno 1745. „Die 4. Julii Bap.: est Infans Jolesiensis Nomine Andreas e parentibus Andreas Cszzár*) et Catharina Zsebik, patrini fuere Georgius Gaznersej et Julianna Barna.“ Extractum hunc originali Matriculae testui per omnia cohaerere, proprii nominis subscriptione et sigillo Ecclesiae testor. Signatum: Krasznahorkaváralja, die 21. junii, 1916. P. h.***) Josephus Erm rom. cath. parochus Krasznahorkaváraljaensis.

Magyarul: Rozsnyói egyházmegye. Gömör-Kis-Hont vármegye I. kötet.

Kivonat a krasznahorkaváraljai r. kath. egyház kereszteltek anyakönyvéből, az 1745. évből. „Július 4.-én megkereszteltetett András nevű jólészi gyermek, akinek szülei Cszzár András és Zsebik Katalin, keresztszülők voltak Zarnersej****) György és Barna Julianna.“

Hogy ezen kivonat az eredeti anyakönyv szövegével minden-

*) Betűről-betűre: C. s, z, z vagyis (régí alakú) a, r — Főt. Erm plb úr azt írja: szóról-szóra, szinte lerajzolva másoltam le az eredeti, alig olvasható bejegyzést.

**) A pecsét körirata: A krasznahorkaváraljai r. k. plébánia hivatal pecsétje.

***) Gaznersej? Zarnecsay? A szerk.

A szerk.

ben egyezik, saját nevem aláírásával és az egyház pecsétjével igazolom.

Kelt: Krasznahorkaváralja, 1916. június 21.-én. Erm József, krasznahorkaváraljai r. kath. plébános.

II.

„331—1916. *Kiconat* a rozsnyói ág. hitv. ev. anyaegyházban *eltemetettek* anyakönyvéből. II. kötet. Ezernyolczszáztizenhatodik évben. 34. lapszám. Folyószám 5. Elhalás ideje év, hó, nap 1816. Jan. 28. 1816 *Mense Februario*. Die 1. Sepultus est Spectabilis, Perillustris ac Generosus Andreas Cházár de Jólész, in Parnasso suo, olim per plures annos Inclyt. Cottus Gömöriensis, Primarius Notarius, meritis fulgens, de Patria et de Humanitate optime meritus. Mortuus ex febris Maligna, anno aetatis suae 72. Quiescat placide!!! Az anyakönyvvvel egyezőleg kiadta Rozsnyón 1916. év január hó 27. napján Terray Gyula s. k. ev. főesperes lelkész, m. kir. udvari tanácsos. P. h.“

Magyarul: 1816. febr. 1.-én temettetett el, az ő Parnassusán, nagyhirű Tekintetes és Nemes jólészi Cházár András, Nemes Gömör-vármegyének több éven át volt érdemekben tündöklő főjegyzője, aki a hazának s az emberiségnek is igen nagy szolgálatokat tett. Meghalt pusztító lázban, életének 72. évében. Nyugodjék csendesen!

Közli: K.

Cházár András munkái.*)

1. Processus dominii Csetnek contra privilegiatum montanum oppidum Dobschina. Leutschoviae, 1782. (Muz. kt. Hung. j. 1007/p)

2. Hungaria semper sua; ad explicandam e legibus regni conscriptionem recentissimam proposita. Eperiesini, 1785. (Muz. kt. Hung. j. 1212.)

3. Cáfolat II. József császár német-nyelvi rendelete ellen. Latinul, 1785.

4. Suspirium philosophicum, 1787.

5. Törvény-rend, mely Magyar- és ahhoz tartozó országok mindennémü törvény- és ítélő-székeinek szabattott. Kassa, 1789. (Muz. kt. Hung. j. 259.)

*) Kérésemre összeállíttá főt Szabó Imre, a siketnémák budapesti áll. intézetének volt r. k. hitoktatója, aki ügyünket már eddig is értékes munkálkodással gyarapíttá. E kimutatást a következő megjegyzéssel küldé be: „Sajnos, az itt közölt sorozat sem teljes, kiegészíteni és főképletessé tenni csak úgy lehetne, ha időm és költségem volna a Cházár-könyvtár alapos áttekintésére és módomban állna az említett kéziratokban buvárkodni. Amíg ezt vagy én, vagy valaki más megteheti, fogadja szívesen kedves Igazgató Ur az idecsatolt listát. A latin szöveget mindenütt kiigazítva helyesen közöltem, mert a Cházár-album (a váci Emlékkönyv Sz.) latin szövege valóban hemzseg a sajtóhibáktól.“

6. *Origines juraque hospitum Teutonum.* 1789.
7. Esedező-levele a magyar szántó-vető polgárságnak. 1790.
8. *Hungaria Austriaca, proposita per regnum et regem amantem civem.* 1790.
9. Beszéde a helységek biráihoz. 1790.
10. Három szónoklata II. József császár önkényes uralkodása ellen. 1790. (*Vinculum illud, Stupuit Europa és Lapsu temporis.*)
11. Követi utasítás II. Lipót koronázására. 1791.
12. *Motiva pro inducendo Rosnaviam gymnasio districtuali.* 1791.
13. Követi utasítás a magyar nyelv használatáról 1792.
14. *Contributionis modorum projectum.* 1792.
15. *Memorabilia regiminis Josephini.* 1792.
16. Gömör vármegye válasza a sajtószabadság tárgyában. Kassa, 1793.
17. *Pro libertate preli. Cassoviae,* 1793. (Magyarul és németül is megjelent, de a hatóság lefoglalta az összes példányokat.)
18. *Quid sit crimen laesae majestatis?* Eperiesini, 1793. (Muz. kt. Hung. j. 315.)
19. *Observationes in sententias contra criminis laesae majestatis reos latas.* Pestini, 1795.
20. Levél Bécsből a Magyar Kurirhoz. 1799.
21. Kérlelő levél a süketnémák érdekében. Kassa, 1801. (Magyarul, németül és tótul. Folio.)
22. Könyörgő levél segedelem-nyújtás végett a váci süketnémák nevelőházának nevében. Kassa, 1802. (Magyar és latin nyelven, versben.)
23. *Opinio de coordinatione juridicorum, fororum judicialium, emendatione processualis ordinis, &c. Rosnaviae,* 1802. (Muz. kt. Hung. j. 1213.)
24. *Crisis circa Canabichianum de virtute.* 1804.
25. *Exomologesis Andreae Cházár.* 1804.
26. *Canabich de Trinitate.* 1804.
27. Levele a süketnémák érdekében a Magyar Kurirhoz. 1804.
28. *Dissertatio de Galicia et Lodomeria, item Dalmatia regno Hungariae incorporanda.* 1805. (Akad. kt. M. pol. O. 293.)
29. *Processus Jesu Christi Deanthropi.* 1805.
30. *De generali insurrectione.* Rosnaviae, 1805. (Muz. kt. kézirat: Oct. lat. 489.)
31. A magyar nemzethez! Nagyszombat, 1806. (Muz. kt. Hung. L. 87.)
32. Beszéde Gömör vármegyéhez. 1806.
33. A magyar nyelvet tárgyzó jutalomkérdéseknek fontosabban lehető megfelelésére előrebocsátott elmékedései. Nagyszombat, 1807. (Muz. kt. Hung. L. 272.)
34. *De lingua, adminiculis et perfectione ejus in genere, et de lingua hungarica is specie, &c. Leutschoviae,* 1807. (Muz. kt. Hung. L. 272/a.)

35. Rosnavia pro nationali gymnasio maxime idonea. Leutschoviae, 1807. (Muz. kt. Hung. L. 94.)
 36. De suppliciis capitalibus commentatio. Leutschoviae, 1807. (Muz. kt. Crim. 468/a.)
 37. De suppliciis ad Joannem Fejes.
 38. Recensio opellae de capitalibus suppliciis.
 39. Felterjesztése Gömör vármegyéhez a magyar nyelvnek tökéletesebbítettése iránt. Pelsőc, 1809. (Muz. kt. kézirat: Fol. hung. 1013.)
 40. A nemesi felkelésről szóló törvények három cikkelyei. Kassa, 1809.
 41. Ichnographia pacis aeternae. 1809.
 42. Num bona Ecclesiae adimi possint? 1811.
 43. Panaszkodó levele Meszlényi Molnár János tanárhoz Vácra. 1812.
 44. De jure hominis et civis commentatio. 1813.
 45. Serenissimo Britannorum regi coronaeque principi Domino aliquid de jure hominis et civis sacrum. Viennae, 1813.
 46. Önéletrajz. 1815.
 47. Gábor fiához oktatásai.
 48. Circa libertatem preli. Budae.
 49. Quaestiones juridicae.
 50. Animata Dei in terris imago est rex.
 51. Proiectum de administratione justitiae.
 52. A süketnémák érdekében írott leveleinek és egyéb kéziratnak vaskos kötete.
- §§. Kézirat-gyűjtemény előttem ismeretlen tartalommal; 24 folio, 30 quart kötet.

Gyakorlati irány a siketnémák oktatásában.

A mostani nagy idők előtérbe állították a gyakorlati, a produktív munkát. E munka ütemei behallatszanak az iskolákba s magukra vonják a pedagógus és a tanuló figyelmét, érdeklődését. Tünő félben van a kínos lecketanulás, a betűértelem és az üres szótudás, helyét hova-tovább az önkifejtés foglalja el. Ebből fejlődik ki a nemzeti öntudat, a nemzeti jelleg, lényeg és a cselekvő gondolat. Igaz ugyan, hogy már a közel múltban is foglalkoztunk a gyakorlati munka lényegével; de nem vittük bele azt, ami a nemzeti jelleg, lényeg kidomborítására törekszik.

A jelenlegi munkaiskolának még igen sokfelé elágazó útja van. Azt lehet mondani, ahány iskola, annyiféle irány-út. Természetes, hogy a sokfelé elágazó utak nem találkozhatnak abban a közös pontban; amely pont a nemzeti közszellem pontja. Nem vezetnek a nevelés belső egységéhez: a nemzeti egységhez, amire föltétlenül törekednünk kell. Mindez onnan ered, mert ez iskolák a külső élettől, eseményeitől jóformán el vannak zárva, szigetelve.

Önmagukból táplálkoznak, nem pedig *magából az életből*. Ezért az eddig űzött gyakorlati irány sem lehet jó. Nincs kontaktusban a társadalmi élet gyakorlati irányával. Kétséget nem szenved, hogy a magyar siketnéma-oktatás mindenkor úttörője volt a gyakorlati iránynak.

Ezt különösen a kézügyesítő oktatásban láttuk és látjuk. Hisz siketnéma intézeteink voltak az elsők hazánkban, ahol a gyakorlati irány érvényesült. Sok más iskola tanult intézményeinktől, ami nem dicsekvés, hanem tény. A tények előtt pedig meg kell hajolnunk. Azonban, ha mélyebben pillantunk ebbe a munkába, s összehasonlítjuk a társadalmi életszülte gyakorlati munkával; kiderül, hogy a kézügyesítő oktatás s általában az egész oktatás még nem teljesíti a gyakorlati munka valamennyi feltételét. Most nem elég pusztán csak az, hogy ügyesítsük a tanuló kezét, hanem ki kell fejlesztenünk a gyakorlati érzéket, még pedig a nemzeti szükségességek szem előtt való tartásával. Nézetem szerint sokkal céltérőbb a művelet, amely olyat készít, produkál, aminek a sn. hasznát is veszi.

Ez azonban csak akkor lehetséges, hogyha a társadalmi, egyéni és az intézeti szükségességek kielégítését állítjuk munkánk élére. Ebből merítjük a munka gyakorlati irányát. A mostani nagy idők megtanítottak bennünket takarékoskodni s szerényen élni.

Azt, amit a béke idején máshonnan, idegenből hoztunk, magunk készítjük most idehaza. Jobban tudjuk megbecsülni ezt, mint az idegen dolgot. Világosabb nemzeti öntudatunk is. Így nyilatkozhatunk a siketnéma által készített dologról is.

Sok munkát találhatunk az intézetben, melyet ebbe az irányba helyezhetünk. Az eddigi kézügyesítő oktatás édes-keveset törődött az intézet szükségességeivel; a magas régiókban kereste irányát, anyagát. Haladt a maga útján a gyakorlati munkától elszigetelve. A női kézimunka közelebb állt a gyakorlati irányhoz, de nem fedte minden körét. A hadicikkek készítése megmutatta a szükségességből eredő gyakorlati irányt. Ha a sn. leányok varrják, javítják ruhájukat, többet tesznek a gyakorlati iránynak, mint holmiféle luxus-cikkek készítésével, amely a fényűzésre tereli figyelmüket. A szerénység és a takarékoskodás küzd a fényűzés ellen. Küzd a kézügyesítő óra is, amely facipővel látja el a növendékeket. A felmerült szükségesség jelzi, hogy milyen gyakorlati irányban haladjon az oktatás.

Ezzel többé-kevésbé harcolunk az uzsora ellen is, amely a mostani időben erősen lábra kapott. Az intézet nem szorul rá az iparosok zsaroló munkájára. Azonban ne gondoljuk, hogy a gyakorlati iránynak csak a kézügyesítő oktatásban van helye; helye van minden egyes tanítási tárgyban. Eleve össze kell *kötnünk az iskolát az élettel*; az élet *gyakorlati munkájával*. Szálakat kell keresnünk, amelyek az iskolát a társadalmi élettel s eseményeivel összekötik. Tudjuk, hogy a társadalmi események leginkább a *különböző ujságok, képek, rajzok* által terjednek az emberek között. Tehát bizonyos szellemi és munkabeli közösséget céloznak. Így terjednek a háború

eseményei, amelyek rámutatnak a szükségekre és azok kielégítési módjára.

Hogy hogyan lehet a külső eseményeket az intézetbe belevinni s azokat az oktatás, a gyakorlati irány céljaira kiaknázni: bizonyítja a snk. körmöcbányai intézetének igazgatója által kezdeményezett *módszer*.*) K. igazgató egy táblát helyezett el a folyosó falára, amelyre fontosabb napi, heti események, történetek, szükségességek stb. kerültek, még pedig: betű, kép és rajz alakjában. Ismerjük a lavina keletkezését, amely hova-tovább növekedik. Ilyen volt a növendékek érdeklődése, figyelme a hirdető tábla iránt. Eleinte csak néhány értelmesebb növendék álldogált a tábla mellett, ma már az egész intézet érdeklődése, figyelme tapad oda. A növendékek nap-nap után, reggel, a tanítás előtt, az óráközti szünetekben ott csoportosulnak a tábla előtt. Olvassák, nézik, tárgyalják a kifüggesztett anyagot. Ide került a hadikölesönökre szóló felhívás; a jegyzés módja, szükségessége; továbbá a hadiárvékat, özvegyeket, rokkantakat gyámolító egyesületek szózatai, felhívásai; a hadi sírgondozó-bizottság szózata, az erdélyi menekültek gyámolítási, segélyezési ügye, a feldúlt kárpáti falvak újrafelépítésének a mozgalma és még sok más hazafias és humanus felhívás. Az így felkeltett érdeklődés nem maradt a cselekvő gondolat mögött, hanem azzal társult. A növendékek a megtakarított pénzből szívesen áldoztak a baza ol-tárára.

A táblára kerültek az adakozók nevei és az összeg, de oda került az elküldött összeg nyugtázása, valamint az elismerés, a köszönet, melyet az illetékes tényezők küldtek az intézetnek. A növendékek látták az *egész folyamatot*, amely a külső események útján került az intézet falai közé; ott a gyakorlati munkán átszűrődve, ismét oda került, ahonnan kiindult. Látták az *egész folyamatot*. Tisztában voltak a miért?, hogyan? és mire? stb. fogalmak gyakorlati jellegével.

A tehetségesebb rajzolóknak lerajzolták a hadikölesön-jegyzés lényegét. Ebből megértették a növendékek azt, hogy a harci siker nem csak a hős katonáktól, hanem a polgárság áldozatkészségétől is függ, amelyhez a hadikölesönre való jegyzés is tartozik. Az érdeklődés hullámai a növendékek szüleikhez is eljutottak s az áldozatkészségre serkentették őket. Ez az egy példa is világosan jelzi a kapcsolatot az élet és az iskola gyakorlati munkája között. Megmutatja a munkák kontaktusát, amely a nemzeti egység kialakításához vezet.

Később ez a hirdető tábla szűknek bizonyult az események befogadására. Az egész folyosó átvette ezt a szerepet, amely valóságos *utcává* vált.

Ennek az utcának van *élete*, vannak *eseményei*, amelyek az újságok, képek, rajzok, betűk által jutottak ide. Tudjuk, hogy miként az utca élete, eseményei stb. *behatolnak a családokba, a hiva-*

*) Már régebben feltettem magamban, hogy ez eljárást megemlítem lapunk „Pädagógiai megfigyelések” c. rovatában. Sz. kartársam-im megelőzte. Szándékom teljesítése alól azért nem érzem magam felmentve. K.

talokba, a vendéglőkbe, a kávéházakba, stb., azonképpen a folyosó eseményei is útat *találnak az osztályokba*, hogy ott tovább szövődjenek. A tanítás-nevelésnek új, friss anyagot nyújtanak. Öntevékenységre serkentik a tanulót, amely öntevékenység a gyakorlati munka *medrében* folyik. Ezek a változatos események, az azokat ábrázoló képek, rajzok jobban hatnak a sn. figyelmére, érdeklődésére, mint a folyosó falán kifüggesztett *állandó* képek, rajzok, melyek idővel közműbűssé válnak a sn. előtt. Az élet *mozgás-változás*; ez a mozgás, *változás* szabja a munka *gyakorlati irányát*. Az állandó jellegű képek inkább a múzeumokba, szertárakba valók, mert nem tudják a folyosó életét állandó lengésben tartani s a tanítási anyagba bekapcsolódni kevésbé képesek. Az imént vázolt külső események anyagából minden tanítási tárgy és minden osztály táplálkozhatik.

Nem mondom, hogy csupán ez az anyag legyen a tanítás anyaga, mert hisz ott van a tanterv által kiszabott főanyag; de az, ami ennek az anyagnak *elevenését, lüktető életet, gyakorlati irányt* ad, a *társadalmi* életből *fakadjon*. Ezt hozzuk az intézet falai közé s erre irányítuk a sn. figyelmét, érdeklődését. Így jutunk ahhoz a határhoz, ahol az *iskolák belső egysége végződik és a nemzeti egység kezdődik*.

Ezt az elvet kövessük az iskolai *ünnepélyeknél* is, amelyek az erkölcsi, hazafias eszmények kialakítását célozzák. Az ünnepélyek szerepkörébe avassuk be a *sn.-t*. A nemzeti ünnepélyek eseményeit, képeit, rajzait, stb. pedig egyidőben helyezzük el az ünnepély színhelyén. Ezzel az ünnepély bizonyos gyakorlati jelleget kap, még pedig a maga miliójében.

Szabolovszky István.

A „többtermelés“ kérdéséhez.*)

Hozzászólás Borbély Sándortól.

A *Magyar Gyógypedagógia* 1916. évi 7—8. számában vetette fel ezt a kérdést Fürj Pál kollégám. Igen óhajtja, hogy szóljanak hozzá a kollégák. A kérdés tárgya és írója megérdemli, szövege pedig megkívánja, hogy legalább is egyikünk hozzászóljon. Megpróbálok tehát.

A t. kollégám megállapítható nagy jóakarattal fogott hozzá a *többtermelés* című önalkotta feladatához, melynek az a célja, hogy a „gyógypedagógia“ hármas csúcsú halmát megbolygassa egy kissé s életre valóbb szervezetet adjon neki.

Én ezt a buzgóságot újólaj is méltányolom, s ha ő neki annyi hozzáértéssel sikerül vala tárgyalnia ezt a dolgot, mint amily ügy-

*) E cikket előbb kaptuk, mint ahogy a „Gyermek“ legutóbbi száma s abban e cikkünk tárgyára vonatkozó másoldatú hozzászólás megjelent volna. Az egyforma hozzászólás — ügylátszik — az igazsághoz is közel van. Szerk.

buzgóság sarkallta e kérdés megbolygatására, nem szólnék a dologhoz. De mert a szellemi fogyatékosok ügyéhez való értés címe alatt egyszersmind a siketnémák tanítástervét és módját is boncolókozás alá veszi, — de úgy, hogy akarva-nem akarva — az elevenbe is bele-vág: azért im bejelemtem szerény véleményemet, tiltakozásomat.

Miről van szó?

Fürj Pál kollégámat az a gondolat hajthatta cikkének megírására, melyet fejtegetésének végén így fejez ki: „Nem vagyok ugyan közgazda, de oly fejlett érzékem van a közgazdasági kérdések iránt, hogy szinte fanatikusan vallom annak szükségét, hogy mindent, s így a nevelést is a közgazdaság nézőpontjából is szemügyre kell vennünk.“

Ezzel a nem rosszalandó „fanatizmussal“ veszi sorra 1. a siketnémák, 2. a vakok, 3. a szellemileg fogyatékosok tanítástervezetét és szervezetét s jut arra a kijelentésre, — a fogyatékos szelleműeket illetőleg — hogy „Addig ne bocsássa el egy intézet, egy iskola sem egyetlen szellemileg fogyatékos növendékét sem, amíg biztosítva nem látja azt, hogy kenyerét egészben, vagy részben munkájával megkeresni nem tudja“. (Már t. i. a növendék.)

Ez részéről eddig rendben levő lehet, mert amihez mások jobban érthetnek, én ott tanácsot adni nem kívánok.

Azonban a siketek és némák dolgához hozzászólni már bátor-kodom, mert a cikkíró kollégám — ki a szellemileg fogyatékos gyermekek tanítástügyének elüljáró katonája — a siketekre és némákra vonatkozólag ezt a szakszerűnek látszó véleményt fejezi ki: „De vajjon nem teng-e mégis túl ezek (t. i. a rajz, kézügyesség) rováására az elméleti oktatás, a hangfejlesztés, a hangjavítás, nem válllik-e (sic!) a gyermek előtt lélekölő, unalmas, s végtére is haszonnal, eredményel nem járó dologgá, mikor neki inkább azt kellene megismernie, hogy a földet mivel lehet termőképeessé tenni, a gyümölcsfák ellenségeit, a hernyókat miért s hogyan kell elpusztítani, . . . stb.“

Ezt a mondatot elemezem.

Ha Fürj kollégám úgy látja, hogy a siketnéma-intézetek ele-gendőleg megoldották már elsőrendű feladataikat, hogy t. i. a néma beszéljen és a köznapi élet nyelvszerkezetét megértse, — könyvből, vagy a mások szájáról — akkor túlságosan elismerő, érdemen felül dicsérő. Fájdalom! Itt még nem tartunk, mert a szülők követelmé-nyei nagyok, s mi még ezeket is túl szeretnők licitálni. Azután egy kicsit tekintetbe kell venni — úgy-e? — a miniszter úr vizsgabizto-sait is! Mindhárom illetékes tényezőnek ugyanis eddigelé az az egybehangzó véleménye, hogy a némának először érthetően beszélni s a beszédet megérteni kell tudnia. Amíg ez a feladat megoldva nincs, addig új feladathoz kapkodni nem okos dolog, nem tanácsos, nem lehet. A közmondások nagy igazságok. Ide is vonatkoztatható az, hogy: „Nem lehet egyszerre két úrnak szolgálni.“

Avagy úgy értelmezi-e t. kollégám a véleményét, hogy ez elsőrendűnek kitűzött feladatunk nem érdemes az elsősége? He-lyébe tegyük a könnyű jeltanítást és egyszersmind a kívánt gyakor-lati kiképzést? És azt hajlandó volna aztán Fürj kollégám haladás-

nak nevezni?! Hát azért folyt ezelőtt csaknem 150 évvel annyi küzdelem a siketnéma-oktatás célja- és eszközeért, hogy a kivívott diadalt most feláldozzuk, visszaessünk a némaságba s a jeleléssel handabandázzunk ismét? Nem! Ezt talán Fürj barátunk sem akarja. De akkor aztán javaslatot se tegyen olyat, mely ide, erre a következtetésre jogosíthatja a hozzászólót.

Mit akarhat tehát a t. cikkíró úr a siketnémák tanítás-tervezetével és iskola-szervezetével?

Voltaképen nem tudhatni. Úgy tetszik azonban, hogy a siketnémák tanításügyét az ő előtte jobban ismert szellemi fogyatékosok kaptafájára akarja húzni, avagy Prokrustes ágyába kívánja szorítani.

A szellemileg fogyatékosok, vagy köznyelven a mérsékelt hülyék tanításterve inkább megengedheti, avagy parancsolhatja is azt a tanítás-nevelési irányzatot, hogy a lélek gyakorlati foglalkoztatásokon fejlesztessék, erősödjék, növeltessek, mert erősebb próbát úgy sem igen bír meg. Ám ily tanítandó anyagon megvalósíthatni a gyakorlati tanítási irányzatot, mert itt a szellemi, elméleti képzés — az írást, olvasást kivéve — a helyzetnél fogva másodrendűvé lesz: a gyakorlati irányban fel- és eloszlik.

A szellemi fogyatékosoktól sem a szülők, sem a társadalom, de még a szakhatóság sem várhatja, hogy az ily gyermek az elméleti ismeretek terén számbavehető haladást mutasson fel. Itt, ezen az oktatási ágazaton tehát könnyebb szerrel lehetne megvalósítani a gazdasági többtermelés feladatát, mert a várható szellemi képzés sem maradna el, sőt kielégítenék a gyakorlati foglalkozás közepette a legközelebbi s a legelevenebb szemlélet alapján.

Bár meg vagyok győződve, hogy a szellemileg fogyatékosok tanításügye nem vallaná kárát a számtani, földrajzi, állat- és növénytani stb. ismeretnek illetén, gyakorlati módon való közlésével, de azért én még sem ajánlom, — a cikkíró úr ügyis eléggé illetékesen képviseli ezt a gondolatot.

A siketnémák tanítási célja és módja azonban merőben elűt a fogyatékos szellemüekétől s ezért nem is bírálható el egyformán a gyógypedagógia egységes szervezetének kalapja alatt. Nem pedig azért, mert a siketnémák épeszűek, másodszor pedig azért, mert a némát beszélni kell először megtanítanunk.

Inkább megközelítette volna az igazságot s céljához is közelebb jutott volna a cikkíró barátom, ha azt mondta volna: Iskoláinkra ráférne az eddiginél egy kissé intenzívebb gazdasági, vagy gyakorlati irányú képzés is, ámde nem lehetvén egyszerre két úrnak szolgálni, kívánatos volna:

1. a kétévesnek jelzett, de valójában egyéves tanári képzést három évre felemelni; 2. a siketnémák egy osztálybeli létszámát a 18—15-ről lejjebb szállítani; 3. a tanárok munkakedvét megfelelőbb igazgatással fokozni, — akkor jobb lehetne az elméleti eredmény, s inkább lehetne időt és erőt juttatni a „többtermelés“ eszméjének is.

Addig is, míg esetleg más vélekedésre juthat a t. cikkíró ba-

rátom, nem fogadhatom el részéről illetékes kijelentésnek — még kérdő mondat alakjában sem azt, — hogy *a siketnémák elméleti oktatása, hangfejlesztése, hangjavítása túltengésben van a rajz, kézügyesség fölött; hogy unalmas és lélekölő módon történik, és hogy haszonnal, eredménnyel nem járó dologga fejlődött.*

Mentségére én is készséggel elfogadom, amit a cikkíró önmagáról dicséretes szerénységgel két ízben is kijelentett, hogy t. i. nem érzi magát szakembernek e kérdésben.

A háború és mi.

— Kilencedik közlemény. —

„Magyarország nem volt, hanem lesz.“

Gyűjtsük s jegyezzük fel emlékül és emlékeztetőül, a jövő számára tanulságul azokat az adatokat, melyek státusunk tagjainak a mostani nagy időkben való szereplésére vonatkoznak, intézeteink s növendékeink életébe világítanak.

*

Sándor Szilveszter, Selényi Miklós és Pető János hősi halált halt kártársainkról a „Blätter für Taubstummenbildung“ 1916. évi 22. számában — a címlapon — emlékezik meg. (V. ö. M. S. O. 1915. 6—10. sz. 86., 89., 93. l., 11—12. sz. 126. l.)

*

Snk. váci kir. orsz. intézete. Gyűjtés a hadsegélyezés céljaira. A növendékek Borbély S. igazgató kezdeményezésére, Györgyfy Á., Krupa P. és Vas I. intézeti tanárok irányítása s az egész tanári kar közreműködése mellett, a hadsegélyző-hivatal részére többféle anyagot gyűjtöttek az ősz folyamán. Eredmény (szárított állapotban) a következő: 10 kg. csalán, 5 kg. szederceserje-levél, 14 kg. barackmag, 4-5 kg. szilvماغ és 46 kg. vadgesztenye. Ez anyagok a m. kir. honvédelmi minisztérium hadsegélyező hivatalának küldettek be.

Vetített képeket mutattak be a növendékeknek az oláhok által fel-dult Erdélyből. A képekhez Borbély S. igazgató írt érdekes szöveget. A bemutatás technikai részét Krupa P. és Györgyfy Á. intézeti tanárok intézték.

Jótekonycélú előadásokat rendeztek Vácott, a honvéd hadi kórház ápoltságának karácsonyfájára. A négy, egymás után következő est műsorán szerepelt Wolkóber J. sn.-intézeti tanár is, az üdülő katonákból alakított énekkarral. Az énekkart ő tantította be s ő dirigálta az előadásokon.

A tanári testület hadban levő tagjai közül Schaeffer M. zászlóssá lépett elő a harc téren. Címe: Inft. Baon. I/61. 4. Feldkomp. Feldpost 306. Mayer A. szakaszvezető pedig az 1917. év januárjában kezdődő tiszti tanfolyamra Kassára vezényeltetett. — Szentgyörgyi G. Oroszországból a hadifogságból írt. Egészséges. — Szép J. Vácott van a Vöröskereszt kórházánál.

Izr. snk. orsz. intézete. Salgó E. kollegánkat a katonaságnál segéd-szolgálatosnak minősítették és hazabocsátották. Ennek következtében a

kombinált osztályokat meg lehetett szüntetni és így az intézetben most I., II., III., IV. és V. osztály van.

Snk. kolozsvári intézete. Az isk. év október 9.-én nyílt meg 36 növendékkel. Miután a „K. u. k. Militär Kraftwagenwerkstätte IV.” 3 tanterem s az igazgatói lakás kivételével az intézet összes helyiségeit lefoglalta, a növendékek az intézeten kívül vannak elhelyezve és csak tanórára járnak be. A növendékek száma jelenleg 62. De ez a szám az Erdélyből elmenekült lakosság visszatelepítésével nap-nap után szaporodik. A növendékek 4 csoportban Nagy P. igazgató, Kabán J., Paull I. és Tar J. intézeti tanárok vezetése mellett részesülnek oktatásban. — Dávid M. az első hadseregarancsnokság mozgó hírszerző állomásánál teljesít bizalmi szolgálatot. — Nagy L. hadnaggyá lépett elő s jelenleg az olasz fronton tartózkodik. — Z. Kiss J. hdn. orosz fogságban van. Utban Ázsia belsejébe; azt írta, hogy állapota tűrhető. Végleges állomása ismeretlen. — Ürmösi J. tizedes a 62. gye. lábadozó osztagánál irodai szolgálatot teljesít. Ujabb felülvizsgálaton könnyű szolgálatra minősített. Várjuk haza. — Az V. hadikölcsönre az intézet . . . K. Nagy P. igazgató pedig 200 koronát jegyzett.

Snk. budapesti áll. intézete. Szabady, Hochrein régi mód szerint élnek. — Michels, Bründl régen nem írnak. — Klis L. Innsbruckban menetalakulásban van. — Az int. karácsonyfa-ünnepélyt 22.-én tartották, a gyűjtés gondját dr. Bihari végezte. — A siket katonák ügye az eddigi mód szerint folyik tovább.

Snk. kaposvári intézete. Jávor Gy. az önkéntes-iskolába vezényeltetett. — Klinda ig., Schnellbach, Horváth, Hajdú és Kárpáti kollégák ellátják az oktatást. Klinda ig. szept. és okt. hónapban vörhenyben (sarlak) feküdt, melyből azonban szerencsésen felgyógyult. (Szívesen köszöntjük ez alkalomból.) E miatt be is volt zárva az intézet szeptember 22.-től október 29.-ig. Most már minden rendesen folyik.

Snk. intézete Szeged. Gyovay D. J. (e. é. önk. volt 3. honv. men. e. 5. zászlóalj, I. század) hadifogoly; címe: Gefreiter Josef D. Gyovay, Kriegsgefangener Tsardsui. Bukhara. Asien. — Kákonyi S. tizedes, tartalékos tiszt iskolát végzett Törökbálinton. — Mayer D. e. é. önk., 46. gye. Res. Off. Schule No. I. Debrecen. — Schnitzl G. Zugführer. Temesvár, Garnisons-Spital No. 21. Spitalskommando-Kanzlei.

Snk. intézete Eger. A hadifogságban levő Sturm J., Varsányi F. és Dankó I. kollégák régi helyükön vannak. Sturm írja, hogy a strietenski fogolytáborban újságot szerkesztenek és ő a haditudósító. — A testület a IV. hadikölcsön körül szerzett érdemeiért miniszteri elismerésben részesült. — Az V. hadikölcsön sikere érdekében szintén minden lehetőst elkövettek. A növendékek szülőit és az ismerősöket most is felhívították, hogy jegyezzenek hadikölcsönt. A testületnek itthon levő 4 tagja és Varsányi F. felesége a hadikölcsönjegyzésben maga is hatékonyan vesz részt. — Karácsonykor a szegénysorsú növendékeket felruházták.

A *snk. debreczeni intézete* egy havi keserves távollét után visszatérhetett saját hajlékába, mely most is (jan. 11.) otthont nyújt a sepi-szentgyörgyi tanítóképző IV. éves növendékeinek s a csikmegyei kir. tanfelügyelőségnek (a tanfelügyelő és tollnok családostul ott laknak). —

Veress L. felmentetvén a katonai szolgálat alól, okt. elején elfoglalta állását. — Emmer I. a karácsonyi szünetben otthon járt, jól van. A román frontra ment.

Snk. intézete Körnöczbánya. „A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi ministertől. 15366. eln. szám. — Tekintetes Kegler Ferenc siketnéma-intézeti igazgató úrnak Körnöczbánya. — Illetékes közegem jelentéséből tudomásomra jutott, hogy Tekintetesség a negyedik hadikölcson kibocsátásával elért eredményt nagymértékben előmozdította azáltal, hogy a saját hatáskörében lelkesítőleg és buzdítólag hatott úgy a tanuló-ifjúságra, mint pedig társadalmi úton arra nézve, hogy ezen hadikölcsonjegyzések, melyeknek eredménye ellenfeleinknek a magyar nemzetet erkölcsi nagyságának tündöklése mellett anyagi erejének teljességében is bemutatta, minél eredményesebben végződjék. — Felhasználok ezen alkalmat arra, hogy Tekintetességnek a fentjelzett tevékenysége által tanúsított önzetlen, nemes irányú, hazafias lelkesedéstől irányított eredményes munkásságáért őszinte köszönetemet és legteljesebb méltányoló elismerésemet kifejezzem. Budapest, 1916 november hó 1. Jankovich.“

Címek: 1. Hribik A. főhadn.: Maláriába esett. Kórházi címe lapzártáig nem jött meg. — 2. Kunsch F. karácsony előtt elvégezte a tiszti iskolát. Hadapródjelölt. Címe: Eperjes, 66/II. — 3. Pongrácz M. k. u. k. Baukomp. 5/101. Feldp. 312. Várja tiszti iskolába vezénylését. — 4. Szász J. szept. 6.-án írta Omszk-ból, hogy aug. 6.-án Zalosce mellett fogságba esett. — A szokásos karácsonyfa-ünnepély elmaradt. — Dec. 22.-én délelőtt almát, diót, aszaltszilvát, cukrot s a kisebb növendékek játékot kaptak a begyült adományokból.

Jegyzések az V. hadikölcsonre: a) intézet: 700, tanárok: 4750, c) szülők: 650, d) az int. és a tanárok buzdítására (kereskedők, magánosok, snk. egyesületei) 35.800, összesen 41.900 K.

Snk. intézete Sopron. Völker J. ig. a siketnéma katonák tanítása körül szerzett érdemeinek elismeréséül a II. oszt. hadiékítményes vöröskereszt jelvényét kapta. Egy ideig az ide internált románok levelezéseit mint hiv. cenzor ellenőrizte. — Csák S. Pilsenben van a tiszti isk.-ban. — Faragó B. t. h. hadnagy Moson, Kápolna-tér 343. — László G. Berezowka. Transbajkalien. Nov. 16.-án írt s panaszkodik, hogy kevés levelet kap. — Kun E. e. é. önk. Wienben van a tiszti isk.-ban. (Dec. 2.-án megnősült. Elvette Bánfalváról Frűwirth Alojzia úrléányt.) — Az int. az V. hadikölcsonre 3000 K-át jegyzett. Az egyesület a „Borbélyalap“-ból az V.-re 700-at s az előbbiekre 400-at, összesen 1100 koronát.

Siketnémák ungvári intézete. Tóth Árpád címe maradt. Zsembai Ferenc kitünően tette le a számtiszti vizsgát. Most hadapr. j. Gáspár Árpád sárgaságba esett. Címe: Feldmarodenhaus 2/10, Baracke Nr. 3. Tp. 224/1. Tamás István panaszolja, hogy hazulról se levelet, se pénzt eddig nem kapott. Új címe: Astrachán. Rußland. Kriegsgefangener. Barackenlager Nr. 3. — Az int. az V. hadikölcsonre 24.000 K-t jegyzett.

Snk. intézete Pozsony. Az 1915—16. tanévben csak 5 hónapig tanítottunk. Az 1916—17. tanévet rendes időben kezdtük 5 osztállyal, 52 növendékkel. Hárman vagyunk itthon. Wayán lesz a negyedik, ha megjön. Jelenleg szabadságon van, hogy szétlőtt lábát kissé rendbe hozza.

A katonaság mint rokkantat elbocsátotta. Már 3 hadifoglyunk van: 1. Pirovits Jenő Konstantinowka (Don obl.); 2. Fizáry Bódog Werchne, Udinsk; 3. Winkler Sándor Novy-Závod Rudnik-Vietka (Gub. Ekaterinoszlavszka). — Deschensky Nándor letette a tiszti vizsgát. Várja zászlóssá való kinevezését és újból való kiküldetését a frontra. — Hövényes Antal hadapródjelölt 16. III. hadtápszázlóalj 2. század, táb. posta 240. — Szépfalusi F. címe: Lágewerk Radwand. Post Wilkow Novy Galicia. — A pozsonyi Militärkommando rendelkezésére minden siketnéma és dadogó katona az intézetünkben lévő kórházba kerül. Itt mi hárman tanítjuk őket. Nekem eddig 28 aphasiás, Zengőnek 23 dadogó és Nemesdfalvinak 5 siket katona tanítványunk volt. — Segélyegyletünk összesen 85.000 K hadikölcsönt jegyzett. D.

Vakok bpesti orsz. kir. intézete. Berinza I. hadapródjel. Herodek ig. úrnak küldött lev.-lapján a következőket írja: Szept. 30.-án orosz fogságba estem. Helyzetem a körülményekhez képest jó. Egészséges vidéken, szép polgári házban lakunk és meglehetősen szabadságot élvezünk. Címem: Russland (Pyccia) Chwalinsk Gouvernement Sarator. Kriegsgefangener Kadettasp. Stefan Berinza Haus Schurin. (1916. XI/4.-én írta, megérkezett XII/10.-én.) — Fiedler L. mint segédszolgálatra minősített 1916 szept. 25.-én Nyitráról haza bocsátatott, azóta itt van és okt. 1. óta tanít az int.-ben, a II. a) oszt. főnöke. Szabad idejében, napi 4 órában a M. kir. Rokk. Hiv. Vakok Intézetében — díjazás ellenében — az irodai teendőkben segédkezik (nov. 22. óta). — Tiffert Gy. szkv. régi helyén van. Arad, 4. Vár. Intern. Lager. — Iván J. szept., Lengyel Gy. pedig októ. végéig tanította csak a vak gyermekeket az int.-ben, mivel a vak kat. folyton emelkedő száma visszahívásukat szükségessé tette. — Kirscheneheuter F. érdemeire való tekintettel okt. 23.-án a M. kir. Rokk. Hiv. elnöksége részéről kineveztetett igazgató-helyettség és annak teendőjével bízott meg. — Dr. Bielek Aladár fhgy. katonai parancsnokot saját kérelmére a M. kir. Rokk. Hiv. Császárfürdői Utókezelő Gyógyintézetéhez helyezték át ugyanazon minőségben; helyébe Fekete Gyula fhgy. került.

*

Keményffy K. zls. 24. hgye. III. gpo. Tp. 23. — *Pánczél I.* karácsony előtt sikeresen elvégezte a tiszti iskolát Törökbálinton.

A Cházár A. Orsz. Sn. Otthon az V. hadikölcsönre 2000 K-t jegyzett, a tagok pedig mintegy 11.000 K-t. — Az Otthon takarékpénztára dec. közepén 33 tagnak 5000 K megtakarított pénzt osztott ki. 1917-re beíratkozott 71 tag kb. heti 300 K befizetéssel. *Csak rajta!*

A Siketnéma-Sport-Club az V. hadikölcsönre 300 K-t jegyzett. A tagok összes eddigi jegyzése: 36.000 K. A Club 5 éves fennállását azzal ünnepli, hogy a bécsi Taubstummen Turn- u. Fussballverein-nal mérkőzést rendez. A tiszta jövedelem hadi jótékony célra fog jutni. K.

LAPSZEMLE.

Mitteilungen XVIII. évf. 1916. okt. füzet 2. szám.

Tartalma: I. Egyleti ügyek. Új tagok jelentkezése és felvétele: Felhívás a tagdíjak befizetésére. Az együletük tagul vétetett fel a bírodalmi szövetség állandó alkalmazottainak egyesületeibe. (Megfelel az áll. tisztv. orsz. egyesületének.)

Alexander dr. tanár a balkezes (suta) siketnémákról statisztikát akar összeállítani s adatokat kér.

Közös megemlékezés az osztrák és német kartársakról, kik hősi halált haltak. Stern Henrik Wien, hadapród, Marsoner József Wiener-Neustadt, zászlós, Spring György Augsburg, hadnagy, Schuermann Ferenc Langenhorst, tizedes, Weyers Leo Kempen-Rajna, tiszthelyettes, Reiniger Kristóf Winnend, hadnagy, Vonneguth Richárd Aachen, Wilke Hermann Dresden, tisztj., Enders Ottó Würzburg, tisztj., Sperlbaum Henrik Berlin, közember.

II. Szakeikkek. „A régi iratokból.” (Reformjavaslat a hazai siketnémák intézeteinek hasznos átszervezéséhez.) Irta: Frost Vencel 1858. a prágai int. ig.-ja. Kivonatban közli: Druschba Antal ig.

A bevezetésben elmondja, hogy az osztrák kormány Frostot megbízta azzal, hogy az osztrák sn.-int. részére egységes mintatervezetet (szabályzat, tananyag stb.) készítsen, mely példakép (Wienben) szolgáljon új intézetek létesítésénél. Természetesen először körütrá ment s 1858. jún. 30.-án mintegy 80 meglátogatott int.-ről (váci nincs benne. Gy.) beszámol s egyúttal közli javaslatát. Célja „az int. ne csupán látnivalókat, mutatóványokat produkáljon, hanem mutasson olyat, melynek lényege idők multával se változik, mert mindig megtalálható benne a hasznosság, az életrevalóság stb.” Ezt mondja a tanításra, mint a cél eszköze.

A második fejezetben a tanítási módszerekről ír.

a) *A francia iskola* főleg az új „abc”-vel akarja a némát kiművelni, de nem expónálja magát a hangos beszéd tanítása ellen se. A jellel főleg sok tudást akar adni a siketnémának s amikor ezt megszerezte, — esetleg tanítható — hangos beszédre is. A hangos beszéd se nem fő, se nem mellékes cél, hanem mellékes eszköz.

b) *A német különleges iskola* célja: az emberi hang és tudatos beszéd elsajátítása. A beszéd itt nem eszköz, hanem cél. 7 éves kortól kezdve tanítandó a sn. Elsajátítandó először az a beszédkör, amely egy 6 esztendő gyermek birtokában van. Az *alkalomszerűséget* mellözi. Óriási hátránya e módszernek az, hogy alig néhány % tanul meg valamit, míg a legtöbb áldozata lesz az ideális célnak. Se beszélni, se jelelni nem fog tudni rendesen. A fogalmak elsajátításának menete az épérzőkű gyermekével egyezik.

c) *A vegyes francia iskola* elkülöníti a beszédmaradványos, nagyot halló, tehetséges gyermekeket s azok egy összevont csoportban, külön órán a betűk hangos olvasását tanulják, de nem a hangos beszédet. Ezek a könyvből tudnak hangosan olvasni, de némák maradnak a beszélővel szemben.

d) *A nyelvtanozó német iskola* célja nem a gyakorlatias szók, viszonyítások gyors elsajátítása és felhasználása, hanem a tanult szók élet-telen ragozása — akárcsak a középiskolákban a latin és görög tanítás. A tanár és gyermek észbelileg és fizikailag teljesen kimerül, az eredmény a gyakorlat szempontjából semmi, a növ. 50%-a teljesen elbutul a 6 évfolyam alatt.

e) *A valódi német iskola* célja mesterséges úton elsajátítani a természetes hangot, a hangos, értelmes és mindjárt használható kifejezéseket. A beszédkör pedig legyen olyan, mint amilyenben érdeklődve tanul a gyermek. A beszédanyag legyen alkalmi, vonatkozásban legyen az énjével, a családdal, az otthonnal. Tudjon jól szájról olvasni s azt hibátlanul leírni. Legyen kevés növendék, hogy minél rövidebb időn beérhesük velük a népiskola tananyagához okvetlenül szükséges kifejezések. A valódi német iskola háromszor annyi tudást ad a gyermeknek, mint a grammatikai, de csak akkor, ha kevés a létszám (10 gyermek), normálisak a gyermekek s a tanár ügyes a beszédkör kiválogatásában.

A hitoktatásról. Az állam és az egyház követeli a hitoktatást. Nagyön helyes az a nézet, hogy a szülők anyanyelvén tanítsák a hittanra a s.-némát, hogy az hazajöve, családi körben kiegészíthesse azt. A hittant oly lelkész tanítsa, aki csak snémák tanításával foglalkozik, különben az nem fog valódi értelmes és hasznos hittan tanításáá lenni, hanem esetleg csak időpocsékolás lesz belőle. Csakis a valódi német módszerrel lehet eredményesen hittant tanítani. A helyesen, élénken megrajzolt kép bemutatása helyesebb, mint a fogalmak észszerűtlen betanulása. Az élénk, jó képnek kifejezéseül adjunk egyszerű szavakat, hogy a tanuláság értéke növekedjék.

Az épérzékű hamar belenyugszik az általa meg nem értett kifejezésbe. A siket nem, mert ő használni akarja azt. Azért, amennyire lehet, kerüljük a dogmai kifejezéseket s csak a legszükségesebbeket használjuk. De a kifejezés adásakor azonnal mutassunk be oly képet, mely egyszerűbb mesét, történetet örökít meg, hogy a siket a dogmai kifejezéssel ne igyekezzék behatóan foglalkozni. A nyakatekert mondatokban táblára írt, lemásolt és megtanult szöveg nem fog vallásosságra nevelni. Ez időpocsékolás a hitoktatóra és növendékekre egyaránt!

A hittan anyaga is különbözzék a normális gyermekekétől. Anyag legyen az Isten — a jó emberek támogatója, az egyházát felismerő leg-szükségesebb szertartás vagy templom jelzés (kereszt, csillag, kakas stb.), a hitoktató, a tanár, a tanuló, a szülő szeretete, a védtelen hasznos állatok és növények kímélése, a szorgalom, a jutalmazás, a büntetés jelentősége. A csodákat, az idegen népleírást, idegen földrajzi körülményeket lehetőleg kerüljük, mert ha kitünő kép nincs annak magyarázatához, akkor esetleg a tanuló bizalma a hitoktatóval szemben megrendül. A hitoktató, az osztályfőnökkel egyetemben, szerkessze meg a szükséges kifejezéseket. Azután megemlíti három várost, ahol a 80 (általa látott) iskola közül leggyakorlatiasabban tanították a hittant.

III. *Különböző közlemények:* Személyi változások a felettes hatóságnál. Halálozások. Nyugdíjazások. Kinevezések. Intézetek és a háború. (A központi intézeteknél teljes létszámmal vannak a tanárok. A vidéki int. többje meg se nyílt a háború alatt.)

Az első ausztriai óvoda a siketnémák részére megnyílt a wieni anyaintézetben. Az egylet fizette a berendezést. Megszerzi a szükséges élelmet. (Valószínű, gyűjtés útján. Gy.) Az óvó 3 évfolyamú. Az áll. s. évi 1000 K. Az int.-ben hálószobát, játéktérmet, az ápolónak kisebb lakószobát és egy mosdószobát foglaltak le s rendeztek be. A berendezés 2000 K-ba került. A wieni cs. és kir. tanítónőképző-int. egyik tanárnője, Panzer Mária vállalta az önfeláldozó munkát, miután a tanítónőképzői állás alól felmentetett.

A háború alatt érlelődött meg az a gondolat, hogy az egész kiskorú sn. árvákról gondoskodjanak s így létesült az óvoda, mely 1916 szept. 20.-án 8 növendékkel megkezdte működését. Egy-egy évfolyamba 10 gyermeket vesznek fel, 8 bennlakót, 2 künnlakó és félsegélyest.

Az intézet felavatásának ünnepélyességét azzal emelték, hogy a császár névnapja alkalmával, okt. 3.-án nyitották meg s ezzel is megörökítették a snk.-nak oly fontos keltezését.

Jelen voltak az ünnepi misét végző papok élén Piffl Frigyes dr. hercegérsek, Blanka kir. herceg és gyermekei, Antal és Ferenc József kir. hercegek, ill. osztrák főhercegek, Hussarek vallásminiszter, Sternegg államtitkár, Fritsch dr. min. tan. stb. stb., miniszteriumok, hivatalok, nép-, közép- és felső iskolák, az összes katonai és polgári hatóságok fejei vagy kiküldöttjei stb. stb. Sn. int. küldöttei. (Nagyon sokszor emlegették, hogy Ausztriában ez az első óvoda.) Néhány beszéd után felolvasták az üdvözlő táviratokat és válaszokat.)*

Prágában új sn. int. nyílt meg. A régi prágai int.-ből hírek.

Irodalom. „Mindkét kéznek egyenlő begyakorlása.“ Baldrian. Úgyancsak nevezett kartárs két képeskönyvet írt a snk. könyvtára részére. A két könyv 1917 húsvét alkalmával fog megjelenni.

Gyümörey Alfonz.

*) Feljegyezzük itt, hogy Magyarországon — a snk váci kir. orsz. intézetében — már 1905 nov. 1.-én megnyílt a snk „előkészítő osztály“-a. Szervezetét, házirendjét jóváhagyta a vkm. 1905. évi 92.568. sz. r. (L. váci értesítő 1905—6. 57. I. és lapunk („Szemle“) VII. évf. — 1905 — 217. l.) A szerk.

VEGYESEK.

Új királyunk Ő Felségét, IV. Károlyt 1916. évi december hó 30.-án koronázta meg a nemzet. E nevezetes esemény a karácsonyi szünetbe esvén, — a VKM úr rendeletére — a szünet után következő első napon (jan. 3.-án) tartották intézeteinkben a koronázás emlékének szentelt ünnepélyt.

*

Vatter János kir. iskolatanácsos, a Majna-Frankfurt-i siketnéma-intézet világhírű elöljárója, 1916 dec. 11.-én elhunyt. A német kartársak szövetsége nevében kiadott gyászjelentés (Blätter für Taubstummenbildung 1916. 24. sz.) szabad fordításban így szól: Hatalmas tölgy dőlt ki Vatter halálával, Gyászunkban is büszkén a magunkénak valljuk őt, aki utólérhetetlen volt a tanításban, alkotó az irodalomban, böles a tanács-

adásban, feledhetetlenül megnyerő az érintkezésben, bátor és önérzetes egész lényében, felülmulthatatlan a tiszta hangbeszéd-módszerben. Így állt közöttünk félszázadon át.

A würzburgi szövetségi gyűlésen (1912) a 70 éves mestert, 50 éves szolgálata alkalmából, azzal ünnepelték kartársai, hogy tiszteleti taggá választották.

Muló része im elpihen, de szelleme közöttünk él s munkái jelölik utunk irányait!

Egyesületünk kifejezte részvétét Vatter özvegyének és a frankfurti intézet tanári testületének. (V. ö. M. S. O. 1900: 130, 1901: 252, 1903: 184, 1907: 27, 1912: 15. l. és Stern-Váradi fonétikai mű.)

Zattler Ida jubileuma. A VKM úr elismerő okirattal tüntette ki Begidsánné Zattler Idát, a snk. kolozsvári orsz. intézete kézimunka-tanítónőjét szolgálatának 25 éves fordulója alkalmából. Az okiratot a testület, a leánynövendékek és vendégek jelenlétében dr. Nemes Ferenc városi tanácsos, felügyelő-bizottsági előadó nyújtotta át beszéd kíséretében az ünnepeltnek. Majd Nagy Péter int. igazgató intézett hozzá üdvözlő beszédet; mindketten méltatva negyedszázados munkásságát. Végül egy leánynövendék köszöntötte s hálájuk kifejezése jeléül csokrot nyújtott át.

Az ünnepelt a kitüntetésért és ünnepeltetésért meghatottan mondott köszönetet. Mi is szívesen üdvözljük érdemes kartársunkat!

Schulmann Adolf kartársunkat az Ungvármegyei Közművelődési E. 3 évre választmányi taggá választotta.

A siket katonák ügye. A temesvári cs. és kir. katonai parancsnokság egyesületünk javaslatára elrendelte, hogy a körzetébe tartozó összes siket katonák Szeged városának egyik kórházában gyűjtessenek össze, ahol is azokat szegedi kartársaink fogják szakszerű oktatásban részesíteni. — Az ezidőszerint Debrecenben székelő nagyszombati cs. és kir. katonai parancsnokság is igénybe óhajta venni közreműködésünket siket katonáinak megmentése érdekében. A tanfolyam helyének megválasztására vonatkozólag a tárgyalások folyamatban vannak.

Keller Helén amerikai yak-sn. leányt feleségül vette a titkára.

Egri hírek: A sn. intézet fbizottságának ügyvivő alelnökét, *Majzik* Viktor alispánt — akire egri gyűlésünk idejéből egyesületünk kelleme-sen emlékezik — Ő Felsége közigazgatási bíróvá nevezte ki. Utóda *Isaák* Gyula új alispán, aki az intézetet fennállása óta szintén buzgón támogatja. — *Néh. Gamperl* Róza egri úrnő, aki az utóbbi időben maga is siket volt, 1916 nyarán 50.000 K értékű házát a snk. intézetére hagyta.

Néh. Fáklya Károly kartársunk az ungvári intézetnek hagyta könyvtárát (95 mű, 539.50 K érték).

A beszédhibák javításáról tartott előadást Lett József siketnéma-intézeti tanár Kecskeméten, a népiskolák első osztálya tanítóinak. Az előadáson a tanfelügyelőség felhívására az első osztályok tanítói mind megjelentek. A kezdeményezés Kovács Gyula kir. segéd-tanfelügyelő érdeme, aki a három egymás után következő napon tartott előadáson maga is jelen volt s az előadás végén az előadónak fáradságáért, a jelenlévő tanítóságnak pedig érdeklődéseért köszönetét fejezte ki s kifejezést adott annak a reménységének is, hogy a beszédhibások gyógyítása ezután

a népiskolákban is gondoskodás tárgya lesz. Ajánlotta a tanítóság figyelmébe Borbély Sándornak „A némák megszólaltatása“ című fonetikai munkáját. Ennek a munkának megvételére a kecskeméti Tanfelügyelőség keretébe tartozó összes iskolai könyvtárak fenntartóit utasít a tanfelügyelőség. Hogy Borbély könyve, mint azt az író is tervezte, most már a népiskolai tanítók kezeihez is eljussanak az abban leírt értékes tudnivalóknak az elemi osztályos beszédhibás gyermekek is hasznát veszik, az Kovács Gyula kir. segéd-tanfelügyelőnek köszönhető.

A Lett-féle történelmi tankönyvek a szerzőnél (Kecskemét, Siket-némák int.) 80 fillér leszállított árban kaphatók.

Csodálatos módon visszanyert beszélőképesség. A M. K. levelezője írja: A morvaországi Landshut katonai barakkórházába beszállították a frontról Müller Henrik gyalogos katonát, aki egy gránát közeli lecsapódása folytán elvesztette beszélőképességét és hallását. A szerencsétlenül járt katona egy utcai sétája alkalmával, amidőn át akart menni az úttesten, nem vett észre egy feléje száguldó autóbilét és az utolsó pillanatban ragadta meg őt karjánál fogva a sétálók egyike, aki félrerántotta az útból. A katona rémületében hirtelen felkiáltott és az ijedség következtében visszanyerte teljes halló- és beszélőképességét. (Az Ujság 1917. jan. 12.)

A snk. debreczeni intézetéhez kapcsolt gazdasági iskola szabályzatát a miniszterium jóváhagyta. A tanterv a hallókéval egyezően át-dolgozandó.

Áthelyezte a VKM. Molnár Béla kartársunkat a snk. szegedi intézetétől az ungvárihoz.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság szegedi fiókköre dec. 3.-án a városháza közgyűlési termében nyilvános gyermektanulmányi értekezletet tartott, melynek egyik tárgya volt: Az iskolásgyermekek értelmi képességének megállapítása és képességszerinti csoportosítása. Előadta: Éltes Mátyás, a budapesti áll. kiegészítő iskola igazgatója.

A tanítók és az önkéntesi karpaszomány. A hadügyminiszter úr 22.532. Abt. 2/W. sz. a. rendeletet bocsátott ki, amelyben az önkéntesi karpaszomány viselésére vonatkozó jogosultság tekintetében eddig érvényben volt rendelkezéseit egészíti ki. Az általános érvényű intézkedéseken kívül, amelyek a jogosultság kiterjesztésére vonatkoznak és a bejelentett jogigény elbírálására vonatkozó eljárást szabályozzák, a rendelet külön fejezetet szentel a tanítóknak, amelyben a tanítókat speciálisan érdeklő rendelkezéseket összegezi.

Eszerint a tanítónak az önkéntesi karpaszomány viselésére vonatkozó jogosultsága tekintetében eddig érvényben volt szabályok a következőkben egészülnek ki:

1. A tanítóknak az egyéves önkéntesi karpaszomány viselésére vonatkozó jogosultsága, tekintet nélkül az illetőknek katonai szolgálati viszonyára, akkor is elismerendő, ha a tudományos készültséget azon év október 1.-je után szerezték meg, amely évben soroztattak (legkésőbb azonban 1916 november 1.-ig) és az esetben is, ha tartalékos tisztté való kiképzésüket nem igénylik.

2. Azok a hajdani póttartalékos tanítók, akiknek az arcvonalbeli szolgálatra vonatkozó egyéves önkéntesi kedvezménye a 18.334. Abt.

5. sz. a. kelt rendelet értelmében, vagy a védtörvény alapján utólagosan elismertetett, kérelmezhetik, hogy az *önkéntesi karpaszomány viselésére való jogosultság megtartása mellett a póttartalékba visszahelyeztessenek.* Az ily irányú kérelem — feltéve, hogy a kérelmező a zászlósi vagy tiszti rangot még nem érte el — az illetékes hadkiegészítő parancsnokság által engedélyezendő.

Az engedélyezésről a hadkiegészítő parancsnokság az illetékes politikai hatóságot értesíteni tartozik.

Az első szakaszban körvonalazott jogosultság elismerésére vonatkozó eljárás főbb vonalaiban egyezik a jelen rendeletet megelőző és lapunkban ismertetett hadügyminiszteri rendeletnek a jogosultság elismerése körüli eljárásra vonatkozó rendelkezéseivel. (L. 7—10. sz. 139. l. Sz.) N. L. 1916. 47. sz. 19. l.

A M. S. O.-nak ez a száma 1917. január hó 24.-én jelent meg. **Felhívás** a jellemlapok gyűjtése tárgyában. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság Igazgató-Tanácsa legutóbb tartott ülésén elhatározta, hogy tanulmányozása tárgyává teszi a tanulók egyénisége jellemlapjainak kérdését és mozgalmat indít ezeknek megfelelő formában és tartalommal való megszerkesztésére és alkalmazására.

Célunk: egyes tanulók egyéni sajátságainak és képességeinek felismerése, a tanulóban az egyénnek keresése és nevelése.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság a célból, hogy tájékozódjék a már alkalmazásban lévő jellemlapok felől, összegyűjteni szándékozik hazánk bármely tanító, nevelő s gyermekgondozó intézetében alkalmazott jellemlapokat.

Azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulunk az elemi és középfokú iskolák, gyógypedagógiai intézetek, internátusok, szeretetházak, árvaházak, gyermekmenhelyek, erkölcsnevelő intézetek, javító-intézetek igazgatóságaihoz, hogy az intézetükben alkalmazott jellemlap, szociális törzslap, felvételi lap (menhelyekben) 2—2 példányát alulírott titkár címére f. é. december 20.-ig elküldeni szíveskedjenek. Budapest, 1916 november 18.-án. Nagy László, ügyv. alelnök. Gröber Vilma, titkár. Bpest, VIII., Üllői-út 16/b.

Szerkesztői üzenetek. *Lapunk olvasóit* kérem, írják meg: hogy nevezik ott népiesen a snk.-at és intézetüket. — Z. 1. Az illető kinevezés a múlt számban megjelent. 2. Állók a kritika elé! — Gy. A. 1. A felvételre alapszabályunk az irányadó. 2. A megpendített eszméket legjobb lenne indítvány alakjában egyesületünkhez juttatni. — M. I. Jó egészséget! — V. J. 1. Üdvözlök! 2. Nyugtázást kérek! — N. P. Várom a jelzett dolgot. — V. Zs. A következő számban folytasd kérlek a feljegyzések közlését. — K. F. Köszöntekek! — Sch. F. Bp.?

Tartalom: Meghalt a király: A váci jzkv. A felirat. Egyesületünk távirata. A király közsönete. Záradék. I. Ferenc József a hazai sn. okt. történetében (Képpel.) — Dr. Wallis János 1616—1703. Képpel. (Kliis Lajos). Cházár András anyakönyvi adatai. (K.) — Cházár András munkái. (Sz. I.) — Gyakorlati irány a siketnémák oktatásában. (Szobolovszky I.) — A „többtermelés” kérdéséhez — hozzászólás Borbély Sándor-tól. — A háború és mi. (K.) — Lapszemle. (Gyömörey Alfonz. — Vegyesek: Új királyunk; Vatter János †; Zattler Ida j ubileuma; Schulmann A. — A siket katonák ügye; Keller H. — Egri hírek (Majzik V., Isaák Gy., Gamperl R. hagyatéka); Fáklya Károly könyvtára; Beszédkibákról (Lett J.); Lett J. történelme; Csodálatos módon visszanyert beszédképesség; Snk. gazdasági isk. — Áthelyezés (Molnár B.) — Értelmi képességről. (Éltes M. előadása); A tanítók és az önkéntesi karpaszomány; Jellemlapok gyűjtése; Szerkesztői üzenetek.